

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2012

Bc. Jana Dolanská

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií Brno

Alternativní formy trestu v resocializační praxi

DILOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Vypracovala:

Bc. Jana Dolanská

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Alternativní formy trestu v resocializační praxi“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce je totožná.

V Brně dne.....

.....

Bc. Jana Dolanská

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za cenné rady, konzultace, odborné vedení, vstřícný přístup a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

Úvod	7
1. Trestná činnost a její aktéři	10
1.1 Trestný čin	11
1.2 Přečiny a zločiny	11
1.3 Zavinění	12
1.4 Příprava a pokus trestného činu	12
1.5 Pachatel, spolupachatel a účastník TČ	13
1.6 Druhy trestních sankcí	15
1.7 Probační a mediační služba	17
2. Trestní řízení	18
2.1 Stádia trestního řízení	18
2.2 Základní zásady trestního řízení	19
2.3 Strany trestního řízení před soudem	22
3. Alternativní tresty	24
3.1 Alternativní tresty v českém prostředí	24
3.2 Domácí vězení	26
3.3 Obecně prospěšné práce	31
3.4 Zákaz vstupu na kulturní, sportovní a jiné společenské akce	34
3.5 Propadnutí majetku	39
3.6 Peněžitý trest	39
3.7 Zákaz činnosti	40
3.8 Zákaz pobytu	40
3.9 Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání	41
3.10 Ztráta vojenské hodnosti	41
3.11 Vyhoštění	42
4. Alternativní tresty v zahraničí	43

5. Průzkum názorů strážníků městské policie na alternativní tresty	54
5.1 Metodologická východiska	54
5.2 Analýza výsledků	57
5.3 Ověření platnosti hypotéz	69
Závěr	71
Resumé	72
Anotace	73
Klíčová slova	73
Prameny a použitá literatura	74
Příloha	79

Úvod

Každá lidská společnost má vytvořeny své vlastní hodnoty a normy chování. Aby byly tyto normy dodržovány, vytváří si svůj systém trestů, které uplatňuje, pokud člen společnosti tyto normy závažným způsobem poruší. Tresty, které společnost uděluje pachatelům, souvisejí s ekonomickou a kulturní situací v dané společnosti, stejně tak jako jsou odrazem jeho historického vývoje. Predikují také metody, jakými je s pachateli trestných činů pracováno.

Přestože různé formy trestů, které bychom dnes nazvali alternativními (byť jejich alternativnost spočívala na jiných základech než dnes), byly aplikovány i v minulosti, ještě poměrně v nedávné době se za hlavní způsob trestání viníků považoval trest odnětí svobody. Alternativní formy trestu nám v dnešní době nabízejí novou variantu trestu pro pachatele trestných činů. Tyto formy trestu vznikají jako reakce na přeplněné věznice v České republice a na individuální osobnost jedince. Negativa trestu odnětí svobody jsou všeobecně známá: vězení omezí odsouzenému veškerý možný kontakt s vnějším světem, s jeho rodinou, přáteli, odloučí jej od jeho zájmů, ale také jej oprostí od pracovních povinností a zodpovědnosti za vlastní život. Vězněný má zajištěnou komplexní péči a de facto je tak prost jakýchkoliv starostí, ve smyslu zajištění živobytí apod. Tato situace následně velmi ovlivňuje osobnost pachatele. S tímto se dále pojí negativní působení spoluvězňů, kteří jsou nezřídka odsouzeni za závažnější trestné činy a dochází tak k nežádoucímu negativnímu spolupůsobení mezi vězni navzájem. Následné problémy po propuštění na svobodu jsou nevyhnutelné - po dlouhém¹ věznění, ztrácí osoba přehled o situaci „venku“, má problémy se opět začlenit do společnosti, najít si práci a začít žít jako plnohodnotný člen společnosti, respektující její zákony. Odsouzený je stigmatizován pobytem ve věznici, zaměstnavatele odrazuje od zaměstnání záznam v rejstříku trestů. Vzniká tak bludný kruh, který často vede k recidivě.

¹ Zde je sporná otázka toho, jak dlouhá doba je potřeba. Domníváme se však, že i krátké věznění způsobuje u odsouzených problémy v pozdější adaptaci na svobodu, byť se jedná „jen“ o jeho narušené vztahy s rodinou, stigmatizací pobytem ve vězení apod.

Práce se zaměřuje primárně na alternativní tresty, které v současné době umožňují trestní právo ukládat. Jejich význam je stále diskutován nejen odborníky, ale i laickou veřejností, která vnímá formy trestů vždy vzhledem k sobě, tedy ke svému pocitu bezpečí a především je chápe jako formu ochrany před pachateli trestné činnosti. Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů a také jejich náprava. V případě alternativních trestů je kladen důraz právě na výchovnou stránku trestu, protože soud tento druh trestu uloží pachateli, který pro společnost není takovou hrozbou, aby bylo nezbytné jej potrestat trestem odnětí svobody, jež odsouzený vykonává ve věznici. Dá se tedy říci, že se jedná o moderní způsob trestání, který pamatuje na individuální potřeby a osobnosti pachatelů, a který je i z hlediska následné resocializace odsouzeného vnímán jako přínosný. Předkládaná práce diskutuje u každého trestu jeho klady i zápory, organizační zajištění, oporu v legislativě i čísla z praxe. Zamýšlí se také nad budoucím vývojem či možnými změnami v jeho provádění.

Přestože je cílem z větší části pojednat především o nově zakotvených alternativních trestech, a to o domácím vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, jakožto nových alternativách působení na pachatele trestných činů a na obecně prospěšné práce, které jsou mírně pozměněny, nezapomíná práce ani na ostatní alternativní tresty, které je možno pachatelům uložit. Bez tohoto celkového pohledu by práce nemohla být úplná.

Za primární prameny jsou brány zákony, jmenovitě trestní zákon a řád, oba ve znění posledních novel. Dále bylo hojně pracováno s internetovými stránkami Probační a mediační služby, která je pověřena dohledem nad výkonem alternativních trestů, a jako taková je v celém systému alternativních trestů neopomenutelná. Dále bylo čerpáno z odborné literatury zabývající se právem, penologií apod. Pro doplnění jsou uvedeny také informace o alternativních trestech, které se objevily v médiích, především poté, co vstoupil v platnost nový trestní zákoník, který zavedl nové alternativní tresty (domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce) a došlo k jejich prvnímu využití ze strany soudců. Všechny tyto zdroje byly

důkladně utříděny a analyzovány ve snaze poskytnout co nejucelenější obraz o ukládaných alternativních trestech v českém právním systému.

První kapitola objasňuje důležité pojmy z trestního práva, které jsou v celé práci využívány. Jedná se tak především z důvodu lepší pochopitelnosti a srozumitelnosti textu i pro laiky. Druhá kapitola se zaměřuje na Trestní řízení, jeho stádia, základní zásady trestního řízení a popisuje strany trestního řízení před soudem. Třetí kapitola se zabývá obecně alternativními tresty, s krátkým exkurzem do historie těchto trestů a zahrnuje debatu o alternativních trestech v České republice. Následující podkapitoly se již zabývají přímo jednotlivými druhy alternativních trestů. Třetí kapitola také pojednává o trestu domácího vězení, vymezuje možnosti jeho užití, limity, postup Probační a mediační služby, dále statistiky využití za rok 2010. Stejný postup výkladu je užit i v podkapitole zabývající se trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. V této kapitole je také zahrnuta krátká vsuvka týkající se diváckého násilí, které má být tímto trestem především řešeno. Čtvrtá kapitola popisuje stručné vystižení, jak to funguje s alternativními tresty v zahraničí. Ve všech kapitolách je kladen stěžejní důraz na postižení působení těchto trestů na pachatele/odsouzeného. V závěru jsou jednotlivá poznání shrnuta a je zde nastíněna možnost jejich dalšího vývoje a úprav do budoucna.

Praktická část zjišťuje znalosti a názory strážníků městské policie o alternativních formách trestů, kteří mají lepší náhled na problémové situace oproti široké veřejnosti.

1. Trestná činnost a její aktéři

Pachatelé trestných činů svým jednáním ohrožují systém hodnot, normy společenského soužití a fungování společnosti. V naší společnosti funguje trestní právo, které označuje nejzávažnější druhy deviantního chování, přiřazuje jim odpovídající sankce a stanovuje jejich jasná pravidla a podmínky aplikace. Trestné činy popisuje trestní zákoník, odpovídající sankce a jejich naplnění je uvedeno v trestním řádu. Obě tyto právní normy procházejí často novelizacemi a úpravami, přesto v hlavních a podstatných bodech zůstávají platné stejné principy. Z posledních novelizací je pro výklad nejdůležitější zavedení alternativních forem trestu za spáchané trestné činy - přečiny. Popisu a charakteristice jednotlivých nově zavedených (nebo upravených) forem trestu se podrobně věnuje třetí kapitola této práce.

Abychom byli schopni pochopit následující výklad problematiky alternativních trestů v České republice, je zapotřebí vymezit nejprve krátce obecné pojmy, které se v celé práci vyskytují a napomoci tak jejich správnému pochopení. Aby bylo možno uložit někomu trest, je nejprve potřeba, aby tento spáchal konkrétní protiprávní čin. V následující pasáži, tedy vysvětlíme základní (spíše obecné) pojmy trestního práva, které následně budou využívány v kapitole pojednávající o alternativních trestech. Také zde bude pojednááno o některých procesních pojmech, které by měly být vysvětleny. Za zdroj² je zde brán primárně trestní zákoník, pojednání o probační a mediační službě je založeno na zákoně o Probační a mediační službě a zákon o trestním řízení soudním.

² Tato kapitola zdrojově čerpá výhradně z obou uvedených zákoníků, tedy Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. §13 a ze zákona č. 257/2000 Sb - Zákon o Probační a mediační službě. U každého pojmu je uveden paragraf, pod kterým se daný pojem v zákoně nachází. Vybrány jsou pojmy s problematikou této práce související.

1.1 Trestný čin

„ §13 Trestný čin

(1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně.“

„(2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.“

1.2 Přečiny a zločiny

Trestné činy se podle zákona dělí na přečiny a zločiny³. Přečiny jsou uvedeny, jako všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou podle trestního zákoníku všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Za zvlášť závažné zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Rozdělení na přečiny a zločiny je důležité u následného soudního řízení a rozhodování o trestu zda se může uložit alternativní trest nebo je již nutné uložit trest odnětí svobody.

Protože alternativní tresty jsou ukládány za přečiny, u kterých je stanoveno, že se jedná o všechny nedbalostní činy a některé činy úmyslné, je potřeba uvést, čím se tyto skutky vyznačují.

³ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §13, §14

1.3 Zavinění

Zavinění se rozděluje na úmysl a nedbalost⁴. Trestný čin je tedy spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, nebo pokud pachatel věděl, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit a v případě, že je způsobí, byl s tím srozuměn. Nedbalostní trestný čin je spáchán, jestliže pachatel věděl, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně porušit nebo ohrozit zájem chráněný takovým zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí. Nebo nevěděl, že svým jednáním může takové ohrožení nebo porušení způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl. Trestný čin lze také spáchat z hrubé nedbalosti a to v případě, jestliže přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Také při rozhodování o trestu je třeba přihlížet na zavinění. Zda bylo pachatelovo jednání úmyslné nebo nedbalostní.

1.4 Příprava a pokus trestného činu

Přípravou⁵ se rozumí jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu, zejména v jeho organizování, opatrování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu. Přípravou je jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu. Příprava se trestá podle trestní sazby stanovené na zvlášť závažný zločin, k němuž směřovala, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Trestní odpovědnost za přípravu k zvlášť závažnému zločinu zaniká pouze v případě, jestliže pachatel

⁴ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §15 -§19

⁵ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §20-§21

dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k spáchání zvlášť závažného zločinu a odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy. Zaniká také v případě, že pachatel učinil o přípravě k zvlášť závažnému zločinu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknuté přípravy, mohlo být ještě odstraněno. Oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému. Zúčastní-li se na přípravě trestného činu více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti za přípravu pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

Pokus⁶ je jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat. Jedná se o pokus jen v případě, že k dokonání trestného činu nedošlo. Pokus trestného činu je trestný podle trestní sazby stanovené na dokonání trestný čin. Trestní odpovědnost za pokus trestného činu může zaniknout. K tomu dojde v případě, jestliže pachatel dobrovolně upustil od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu a odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu trestného činu. Nebo se pokusil učinit oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého pokusu trestného činu, mohlo být ještě odstraněno. Toto oznámení je nutno také učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému. Je-li na trestném činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti za pokus pachatele, který takto jednal, je-li čin dokonán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

1.5 Pachatel, spolupachatel a účastník trestného činu

Pachatelem trestného činu se rozumí osoba, která svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li

⁶ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §20 - §27

trestná. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem. V těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.⁷

Byl-li trestný čin spáchán úmyslným společným jednáním dvou nebo i více osob, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama - spolupachatelé⁸.

Účastníkem⁹ na dokonaném trestném činu nebo jeho pokusu je ten, kdo úmyslně spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil. Tato osoba se nazývá organizátor. Návodce je osoba, která vzbudila v jiném rozhodnutí trestný čin spáchat. Další osobou zúčastněnou na trestném činu může být pomocník¹⁰. To je osoba, která umožnila nebo usnadnila jinému spáchání trestného činu, zejména opatřením prostředků, odstraněním překážek, vylákáním poškozeného na místo činu, hlídáním při činu, radou, utvrzováním v předsevzetí nebo slibem přispět po trestném činu. Na trestní odpovědnost a trestnost účastníka se užije ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti pachatele, jestliže trestní zákon nestanoví něco jiného. Také trestní odpovědnost účastníka může zaniknout. A to v případě, jestliže dobrovolně upustil od dalšího účastenství na trestném činu a odstranil nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství. Také mohl učinit o účastenství na trestném činu oznámení v době, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem z podniknutého účastenství, mohlo být ještě odstraněno. Oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému. Je-li na trestném činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti účastníka, který takto jednal, je-li čin

⁷ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník §22

⁸ Zákon č.40/2009 Sb. Trestní zákoník §23

⁹ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník § 24

¹⁰ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §24

spáchán ostatními pachateli nezávisle na jeho dřívějším přispění k činu nebo přes jeho včasné oznámení.

Obětí se rozumí osoba, které byla trestným činem způsobena škoda majtková, morální nebo ublížení na zdraví.

1.6 Druhy trestních sankcí

Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření¹¹. Trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona. Pachateli nelze v žádném případě uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce. Výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost. Musí být přihlédnuto na přiměřenost trestních sankcí. Trestní sankce je nutno ukládat s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele. Tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložen a trestní sankce pro pachatele citelnější. Při ukládání trestních sankcí se přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem¹².

Při stanovení druhu a výměry trestu soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majtkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy. Také přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo pomohl zabránit pokusu nebo dokonání takového trestného činu. Přihlédne se k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele. Povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen,

¹¹ Zákon č.40/2009Sb Trestní zákoník §36

¹² Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §37-§38

způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.¹³

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem, k době, která uplynula od spáchání trestného činu, k případné změně situace a k délce trestního řízení, trvalo-li nepřiměřeně dlouhou dobu. Při posouzení přiměřenosti délky trestního řízení soud přihlédne ke složitosti věci, k postupu orgánů činných v trestním řízení, k významu trestního řízení pro pachatele a k jeho jednání, kterým přispěl k průtahům v trestním řízení. K okolnosti, která je zákonným znakem trestného činu, včetně okolnosti, která podmiňuje použití vyšší trestní sazby, nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující nebo přitěžující. K okolnosti odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody nelze přihlídnout jako k okolnosti polehčující. K okolnosti přitěžující se přihlédne v okamžiku, jde-li o těžší následek, i tehdy, zavinil-li jej pachatel z nedbalosti, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje i zde zavinění úmyslné. Nebo jde-li o jinou skutečnost, i tehdy, jestliže o ní pachatel nevěděl, ač o ní vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět měl a mohl, vyjímaje případy, kdy trestní zákon vyžaduje, aby o ní pachatel věděl. Při stanovení druhu trestu a jeho výměry také přihlédne soud u spolupachatelů též k tomu, jakou měrou jednání každého z nich přispělo ke spáchání trestného činu. U organizátora, návodce a pomocníka též k významu a povaze jejich účasti na spáchání trestného činu. U přípravy k zvlášť závažnému zločinu a u pokusu trestného činu též k tomu, do jaké míry se jednání pachatele k dokonání trestného činu přiblížilo, jakož i k okolnostem a k důvodům, pro které k jeho dokonání nedošlo. Získal-li nebo se snažil získat pachatel trestným činem majetkový prospěch, přihlédne k tomu soud při stanovení druhu trestu a jeho výměry. Jestliže to nevyklučují jeho majetkové nebo osobní poměry, uloží mu s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu některý z trestů, který ho postihne na majetku, a to jako trest samostatný nebo vedle jiného trestu¹⁴.

¹³ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §39

¹⁴ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník §40-§42

1.7 Probační a mediační služba

Je organizační složkou státu a vykonává úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Pro účely této práce objasníme pojmy probace a činnosti Probační a mediační služby dle Zákona o Probační a mediační službě (257/2000 Sb.)¹⁵

Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Činnost Probační a mediační služby spočívá ve vytváření předpokladů k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování a spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.

Úloha Probační a mediační služby je po novelizaci trestního zákoníku skutečně důležitá, protože na ni padá dohled na výkon alternativních trestů a jsou to právě její úředníci, kteří přicházejí s pachatelem do kontaktu a mají příležitost působit na jeho osobnost.

¹⁵ Probační a mediační služba ČR. 2012a. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz>).

2. Trestní řízení

V této kapitole bych chtěla poukázat na to, co musí být dodrženo při trestním řízení a při rozhodování u soudu o výši a způsobu trestu. Tyto postupy jsou samozřejmě platné nejen při rozhodování o uložení alternativního trestu, nicméně je vhodné zde zmínit, jaké náležitosti musí být dodrženy.

Trestní řízení je [zákonem](#) upravený postup příslušných orgánů státu tzv. [orgánů činných v trestním řízení](#), jehož cílem je na základě řádně opatřených a provedených [důkazů](#) a při zachování zaručených práv dotčených osob zjistit, zda byl spáchán [trestný čin](#). Zjistit jeho [pachatele](#), uložit mu spravedlivý [trest](#) nebo rozhodnout o potřebném [ochranném opatření](#) a takové rozhodnutí vykonat. Trestního řízení se vedle orgánů činných v trestním řízení účastní i další osoby, které v závislosti na svém postavení v řízení mají různá práva a povinnosti. Cílem trestního řízení je také upevňování zákonnosti, předcházení a zamezování trestné činnosti, jakož i výchovné působení na občany. Řízení působí totiž nejen bezprostředně vůči osobám, proti kterým je vedeno nebo které se ho účastní, ale také zprostředkovaně např. formou médií, které mají vliv i na širší veřejnost, pro kterou představuje odstrašující příklad. Obor [práva](#), který trestní řízení upravuje, se označuje jako trestní právo procesní. Základní právní normou je [trestní řád](#).^{16 17}

2.1 Stadia trestního řízení

Z hlediska časového průběhu lze české trestní řízení členit na dvě základní stadia:

1. [Přípravné řízení](#) zahrnuje prověřování okolností důvodně nasvědčujících tomu, že se stal trestný čin, a vyšetřování, které

¹⁶ Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním

¹⁷ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

představuje již vedení trestního stíhání proti konkrétní osobě neboli [obviněnému](#). Přípravné řízení koná [policejní orgán](#) a [státní zástupce](#).

2. [Řízení před soudem](#), které je vedeno na podkladě [obžaloby](#) či [návrhu na potrestání](#) státního zástupce a zahrnuje dílčí stádia:
 1. [předběžné projednání obžaloby](#)
 2. [hlavní líčení](#)
 3. řízení o [opravných prostředcích](#)
 4. [vykonávací řízení](#)

2.2 Základní zásady trestního řízení

Základní zásady trestního řízení se odrážejí v konkrétních předepsaných procesních postupech a také slouží při aplikaci a interpretaci procesních norem.

Obecné zásady

1. Zásada trestního stíhání jen ze zákonných důvodů stanoví, že nikdo nemůže být trestně stíhán z jiných důvodů a jiným způsobem, než stanoví zákon. V tomto případě trestní řád. Na tuto zásadu navazuje zásada, podle níž nemůže být nikdo trestně stíhán dvakrát za stejný čin, ledaže by předchozí rozhodnutí bylo zrušeno na základě mimořádných opravných prostředků.^{18 19}
2. [Presumpce nevin](#)y zajišťuje, že dokud není pravomocným odsuzujícím [rozsudkem](#) soudu vyslovena vina, nelze na [obviněného](#), proti němuž se vede trestní stíhání, hledět, jako by byl vinen. Na presumpci nevin y navazuje zásada zachování práv na obhajobu, která zajišťuje, že osoba, proti které se vede trestní stíhání, musí být poučena o svých právech na uplatnění obhajoby a musí jí být umožněno těchto práv využít. Také si

¹⁸ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

¹⁹ Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním

může zvolit [obhájce](#). Když tak neučiní, tak jí v některých případech musí být ustanoven soudem (tzv. nutná obhajoba).²⁰

3. Zásada oficiality ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat v řízení z úřední povinnosti, a to co nejrychleji a s plným šetřením zaručených práv a základních svobod. Na to navazuje zásada přiměřenosti, podle které orgány činné v trestním řízení do práv jiných osob zasahují na základě zákona jen v míře nezbytné pro plnění jejich úkolů.
4. Zásada legality stanoví [státnímu zástupci](#) povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo závazná mezinárodní smlouva nestanoví něco jiného. Výjimkou z této zásady jsou například odklony od trestního řízení ([podmíněné zastavení trestního stíhání](#) a [narovnání](#)) či dočasné odložení zahájení trestního stíhání).
5. Zásada obžalovací zajišťuje, že trestní stíhání před soudem je možné konat jen na základě [obžaloby](#) či [návrhu na potrestání](#), které podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Tato zásada vymezuje oddělení procesních rolí orgánů, které se účastní trestního procesu před soudem, na rozdíl od inkvizičního procesu, v němž role veřejného žalobce, obhájce a soudce byly soustředěny v rukou soudu.
6. Zásada českého jazyka stanoví, že orgány činné v trestním řízení vedou řízení v [českém jazyce](#), v němž také vyhotovují svá rozhodnutí. Pokud však některá z osob účastnících se řízení prohlásí, že neovládá český jazyk, je oprávněna používat v řízení jazyk, který ovládá. Překlad je pak zajišťován [tlumočnickem](#). Pokud obviněný neovládá český jazyk, překládají se mu v písemné formě i některá zásadní rozhodnutí, pokud se takového práva na písemný překlad nevzdá.²¹
7. Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů ukládá orgánům činným v trestním řízení spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů a využívat jejich výchovného působení např. při podmíněném odsouzení, při nahrazení [vazby](#) zárukou takového sdružení, při podmíněném propuštění z výkonu [trestu odnětí svobody](#). Spolupráce se

²⁰

Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním

²¹

Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

zájmovými sdruženími občanů se po společenských změnách v roce [1989](#) využívá minimálně.

Zásady dokazování

1. Zásada zjištění skutkového stavu věci, podle níž orgány činné v trestním řízení mají povinnost zjistit skutkový stav věci bez důvodných pochybností a v rozsahu nezbytném pro jejich rozhodnutí. Rozsah a hloubka těchto zjištění se liší v jednotlivých stádiích řízení, kdy např. pro rozhodnutí o zahájení trestního stíhání postačí mnohem méně precizovaná skutková zjištění než pro odsuzující rozsudek [soudu](#).
2. Zásada volného hodnocení důkazů vymezuje, že orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu. Mezi důkazy nejsou činěny rozdíly podle jejich druhů a zásadně není předepsáno, jaké skutečnosti mají být prokázány kterými [důkazními prostředky](#). Jako tomu bylo v některých případech v minulosti, kdy např. ve středověku svědecká výpověď šlechtice měla větší důkazní sílu než výpověď měšťana^{22 23}.

Zásady řízení před soudem

1. Zásada bezprostřednosti a zásada ústnosti stanoví, že před [soudy](#) se jedná v ústní formě, důkazy výpověďmi svědků, znalců a obviněných se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslýchají. Soud při rozhodování v hlavním líčení, veřejném a neveřejném zasedání smí přihlídnout pouze k těm důkazům, které byly před ním provedeny.
2. Zásada veřejnosti určuje, že věci se před soudem projednávají veřejně, aby se jich občané mohli zúčastnit. Veřejnost může být vyloučena jen rozhodnutím soudu ve zvláštních případech např. při projednávání informací utajovaných podle zvláštního zákona, z důvodu ohrožení mravnosti, pokud by to ohrozilo svědky. Rozsudek se však vždy vyhlásí

²² Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

²³ Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním

veřejně. Ze zákona je veřejnost vyloučena v trestních věcech [mladistvých](#).

Zásady opravného řízení

1. Dispoziční zásada stanoví, že podání či nepodání [opravného prostředku](#) závisí na vůli dané procesní strany. Nadřízený orgán zásadně přezkoumává rozhodnutí nižšího orgánu jen na základě kvalifikovaného podnětu, opravným prostředkem může být vymezen či omezen rozsah jeho přezkumu. Osoba se může výslovně vzdát práva podat opravný prostředek a již podaný může vzít zpět.
2. Zásada zákazu změny k horšímu zakazuje, aby se právní postavení obviněného zhoršilo tím, že sám podá opravný prostředek. Změna k horšímu může u obviněného nastat pouze při podání opravného prostředku jinou procesní stranou (nejčastěji [státním zástupcem](#), je-li opravný prostředek podán v jeho neprospěch.
3. Zásada výhody spojeného zajišťuje výhodu spoluobviněným a případně i [zúčastněné osobě](#), kteří si nepodali určitý opravný prostředek. Pokud důvod zrušení uplatněný v opravném prostředku jiným spoluobviněným prospívá i jim, zruší se rozhodnutí i v části týkající jejich osob, i když sami opravný prostředek nepodali.^{24 25}

2.3 Strany trestního řízení před soudem

V českém přípravném řízení vystupuje proti obviněnému zejména [policejní orgán](#), nad nímž vykonává dozor státní zástupce. [Státní zástupce](#) v této souvislosti bývá označován za hlavní, neboť jeho rozhodnutí jsou v tomto stadiu konečná a pro policejní orgán závazná. Na základě jeho rozhodnutí se určitá trestní věc dostává před soud.

²⁴ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

²⁵ Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním

V řízení před [soudem](#) se však stává jednou ze [stran](#), jejíž práva jsou zásadně shodná jako práva ostatních stran. Současné české trestní řízení obsahuje řadu prvků kontradiktorního procesu, v němž proti sobě stojí jednotlivé strany, které před soudem jako nezávislým arbitrem prokazují svá tvrzení, avšak obsahuje i prvky inkvizičního procesu. Státní zástupce je sice povinen vystupovat tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby, avšak pokud by byl pasivní, musel by soud sám v souladu se zásadou ofiçiality provést dokazování v takovém rozsahu, aby mu umožnilo o podané obžalobě bez důvodných pochybností rozhodnout.

Stranami v řízení před soudem jsou:

- [obviněný](#)
- [státní zástupce](#)
- [poškozený](#)
- [zúčastněná osoba](#)^{26 27} _

²⁶ Zákon č. 141/1961Sb. O trestním řízení soudním
²⁷ Zákon č.40/2009Sb. Trestní zákoník

3. Alternativní tresty

Převratné změny v ekonomické i politické struktuře českého státu v průběhu let zanechaly stopy v sociálním klimatu společnosti. Ovlivnily vztahy mezi lidmi, jejich chování a vztah k životním hodnotám. Trestní zákon prošel během let mnoha novelizacemi, aby mohl reagovat na měnící se společenskou realitu. V lednu 2010 vstoupil v platnost trestní zákoník č.40/2009 Sb., s nímž filozofie justice získala konkrétní podobu, neboť nový zákoník zakotvuje prvky preventivního charakteru, které mj. kladou důraz na integraci pachatelů v jejich přirozeném sociálním prostředí, a tím je vyloučen kriminogenní vliv vězeňské populace. Poprvé se v českém právním systému objevil trest domácího vězení.

3.1 Alternativní tresty v českém prostředí

Trest jako takový byl z hlediska práva popsán v první kapitole. Před novelou trestního zákona byl v zákoníku uveden i účel trestu. Ten již v novém zákoně vymezen není.²⁸ Stejně tak není v zákoně vymezeno ani to, co se vlastně rozumí pod pojmem alternativní trest. Jako alternativní se chápou tresty, kterou nejsou spojené s výkonem trestu odnětí svobody, přestože by tento trest pachateli být uložen mohl, ale bere se, že alternativní trest může také naplnit účel trestu.²⁹ Alternativní tresty je také možno dělit podle různých kritérií, s tím, že nejčastěji se v textech objevují následující dvě možná dělení.

První dělení, které zde uvedeme, dělí alternativní tresty (nebo lépe postupy) podle toho, ve které části trestního řízení jsou uloženy. Jedná se tedy o alternativní postupy ve fázi před vynesením rozsudku.³⁰ Zde patří například

²⁸ Vantuch, Pavel. 2009. „Tresty v novém trestním zákoníku.“ *Právní rádce*. Dostupné na: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-39116660-tresty-v-novem-trestnim-zakoniku>.

²⁹ ŽATECKÁ, E. 2009. „Několik poznámek k alternativním trestům z pohledu nového trestního zákoníku.

³⁰ Gabrhelíková, Pavlína. 2006. „Přehled alternativních trestů a postupů.“ *Adiktologie*. Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/68/252/Prehled-alternativnich-trestu-a-postupu>

narovnání nebo nahrazení vazby dohledem a alternativní tresty ve fázi po vynesení rozsudku³¹, kam řadíme i námi zkoumané tresty domácího vězení, obecně prospěšných prací apod. Toto dělení zde uvádíme především z toho důvodu, že hezky ukazuje, že jisté alternativy jsou pro pachatele možné ještě v samotném stádiu řízení před soudem. Záleží ovšem vždy na povaze spáchaného trestného činu, na osobě pachatele, jeho ochotě spolupracovat, doporučení Probační a mediační služby apod.

Druhé dělení se od prvního uvedeného podstatně liší. Rozlišuje dvě kategorie, které jsou děleny především na základě přístupu k souzenému. První kategorie těchto trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody, je zahrnuto např. elektronické monitorování (využívá se v Anglii a Nizozemí) a kontrolovaná svoboda (užívaná ve Francii a Itálii). Do této skupiny rovněž patří peněžité tresty. Druhá kategorie se liší především tím od první kategorie, že se nejenom zaměřuje na negativní omezení práv a svobod, ale snaží se také cíleně východně působit na pachatele ve smyslu konfrontace pachatele s trestným činem, který spáchal. Zároveň ho konfrontuje s jeho odpovědností vůči společnosti tím, že mu je poskytnuta příležitost určitým způsobem „napravit“ spáchaný trestný čin či něco pozitivního vrátit oběti nebo společnosti. Do této skupiny patří sankce jako náhrada způsobené škody, kompenzace oběti trestného činu, narovnání, kurzy sociálního výcviku, nejrozličnější kurzy sociálních dovedností, obecně prospěšné práce, probace apod. Toto dělení se tak snaží tresty rozlišit spíše podle jeho působení na pachatele/odsouzeného a povinností na něho kladených.³²

Alternativní tresty jsou zaváděny do právních systémů států především z několika hlavních důvodů. Jedním z nich je rostoucí počet vězňů, kteří pobývají ve věznicích. Při tomto trendu začíná docházet věznicím ubytovací kapacita, věznice se stávají přeplněné a životní podmínky vězňů se zhoršují. Země jsou vázány Mezinárodním paktem o občanských a politických právech,

³¹ Gabrhelíková, Pavlína. 2006. „Přehled alternativních trestů a postupů.“ *Adiktologie*. Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/68/252/Prehled-alternativnich-trestu-a-postupu>

³² Šaštinská, Michaela. 2004. „Obecně prospěšné práce, jejich výkon a význam v českém trestním právu.“ *Justice*. Dostupné na: <http://trestni.juristic.cz/489620/clanek/trest3.html>

který v článku 10 odstavci 1 stanovuje, že “se všemi osobami zbavenými osobní svobody se jedná lidsky a s úctou k přirozené důstojnosti lidské bytosti”, v odstavci 3 potom, že “vězeňský řád zajistí takové zacházení s vězni, jehož hlavním cílem je jejich převýchova a náprava”. Pobyt ve vězení je finančně náročný, navíc jak uvádí Eva Žatecká³³, se jedná spíše o “...trest desocializační než resocializační”, a je proto pro společnost vhodné, aby se zasazovala o jiné možnosti a varianty trestů pro pachatele méně závažných trestných činů. Trest odnětí svobody je navíc závažným zásahem do základních práv občana a jako takový by měl být ukládán až jako skutečně poslední možnost, a to především u pachatelů, u kterých se nedá předpokládat, že by jiný trest mohl splnit účel, který se od trestu očekává. Hojně zmiňovaná je také otázka finanční náročnosti vězeňství, kdy náklady na vězně značně zatěžují státní rozpočty, protože věznice zaměstnávají velké množství osob, o vězně musí být všestranně postaráno (zde máme na mysli zdravotnickou péči, stravování, teplo, vodu, vzdělávání apod.).

V následujících částech se nejprve detailně seznámíme s trestem domácího vězení, trestem obecně prospěšných prací, trestem zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a následně se okrajově zmíníme pro doplnění o ostatní alternativách, které je možné uložit.

3.2 Domácí vězení

Myšlenka na omezení svobody pohybu dané osoby na místo svého bydliště je stará jako lidstvo samo. V historii najdeme řadu osobností, jimž byl tento trest uložen, protože byly z jakéhokoli důvodu politicky či společensky nepohodlné a současně bylo netaktické je odsoudit k trestu odnětí svobody.³⁴ Za své názory byl v domácím vězení v roce 1633 Galileo Galilei. Domácí vězení na ostrově Svaté Heleny absolvoval Napoleon Bonaparte.

³³ ŽATECKÁ, E. 2009. „Několik poznámek k alternativním trestům z pohledu nového trestního zákoníku.

³⁴ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

Pojetí trestu domácího vězení v současné české trestně-právní úpravě je naprosto odlišné od těchto historických zkušeností. Nejde o izolaci politických odpůrců či o pouhou odplatu za spáchaný trestný čin. Jedná se o cílené vyvážení prevence a represe v systému, o kontrolu a potlačování kriminality, přičemž se odsouzenému dává možnost žít „běžným“, spořádaným životem, plnit své povinnosti, ať už pracovní či vůči rodině. Důležitým faktorem je také skutečnost, že odsouzený neztrácí své sociální vazby a zázemí a není na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody odtržen od reality mimo vězeňské prostředí.

Trest domácího vězení je alternativou k trestu odnětí svobody. Jeho uložení je možné u pachatelů, kteří se dopustili přečinu, a jimž není nutno vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, osobě a poměrům pachatele, uložit trest odnětí svobody. Trest domácího vězení může být stanoven až na dobu trvání dvou let. Odsouzený není omezen v zaměstnání, v čerpání zdravotní péče, v duchovním rozvoji ve své církvi. Jedná se o individuálně posuzovaný druh trestu, který ukládají soudci s přihlédnutím k osobě pachatele, jeho poměrům, ke spáchanému trestnému činu a k vůli samotného obviněného.

Důležitým předpokladem pro uložení trestu domácího vězení je písemný souhlas pachatele, kterým stvrzuje, že se bude v danou dobu zdržovat na stanoveném místě a bude spolupracovat s Probační a mediační službou ČR. Je zde tedy jistý důležitý „odpovědnostní“ prvek, kdy je na zvážení samotného pachatele, zda se rozhodne využít možnosti trestu domácího vězení, která je pro něj sice příznivější, ale na druhou stranu pro něj představuje i nepominutelné povinnosti, které musí plnit. Pachatel zde vlastně spolurozhoduje o způsobu vykonání svého trestu. Je na posouzení každého, zda je ochoten na tento druh trestu přistoupit. Pokud obviněný možnost vykonat trest v domácím vězení odmítne, nemůže být k tomuto nijak donucen a místo toho nastoupí k výkonu trestu odnětí svobody.³⁵ Domácí vězení je tak v systému trestů posazeno na pomyslné druhé místo na stupnici trestů hned za trestem odnětí svobody.

³⁵ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se ve stanoveném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 hodin do 5:00 hodin. S přihlédnutím k poměrům pachatele může soud stanovit odlišnou dobu zdržování se v určitém místě, např. povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb. Obydlím se zpravidla stanoví místo trvalého pobytu nebo místo, kde se odsouzený zdržuje (jedná se vždy o dům nebo byt). V nařízenou dobu setrvání na daném místě má probační úředník (zpravidla 2 pracovníci) právo vykonávat namátkové kontroly, při kterých je odsouzený povinen vpustit úředníka do obydlí a prokázat svou totožnost. V problémových lokalitách je kontrola prováděna nejen probačními úředníky, ale jsou přibíráni také policisté (městští nebo státní) kvůli zajištění bezpečnosti úředníků. Pokud odsouzený vědomě porušuje pravidla trestu domácího vězení (když se nezdržuje v předepsanou dobu doma či nedodá důvody své nepřítomnosti), je dán podnět soudu. Ten může zrušit výkon trestu domácího vězení a stanovit náhradní trest odnětí svobody. V tomto případě se jeden den nevykonaného trestu domácího vězení přeměňuje v jeden den trestu odnětí svobody.

Nezřídkou je odsouzenému zároveň s trestem domácího vězení stanovena také povinnost nahradit škodu, kterou svým jednáním způsobil. Soud může odsouzenému při uložení trestu domácího vězení zároveň uložit přiměřená omezení nebo povinnosti, platné po dobu výkonu trestu. Takovýmto omezením může být např. zákaz hraní na výherních automatech apod.³⁶

Výhody trestu domácího vězení jsou nasnadě. Odsouzený zůstává součástí společnosti, nadále dochází do práce, není narušeno jeho rodinné prostředí. Navíc se jedná o způsob trestu, který je pro stát méně finančně náročný, než pobyt odsouzeného ve věznici. Zde je ještě vhodné podotknout, že odsouzený je povinen hradit náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení, které představují v současné době 50 Kč za den. Pokud má odsouzený povinnost uhradit škodu vzniklou trestnou činností, tím, že zůstává pracovně aktivní má větší možnost tuto škodu splatit než v případě trestu odnětí svobody a je zde

³⁶ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

také menší šance, že se během doby trestu zadluží. Všechny tyto faktory jsou důležité z hlediska následného začlenění odsouzeného zpět do společnosti po skončení trestu. V tomto případě (pokud trest probíhá bez problémů), je začlenění takřka bezproblémové. Pokud totiž pachatel v průběhu trestu dokáže být disciplinovaný a neporušuje pravidla výkonu trestu domácího vězení, dá se předpokládat, že i po skončení trestu bude jeho jednání zodpovědnější.

Na druhou stranu je zde problematická otázka kontroly dodržování nastavených pravidel. Dohled probačních úředníků jsou jistě dobrou volbou, avšak naprosto nedostatečnou. Prvním problémem je omezený počet probačních úředníků, kterých PMS přijala pro dohled nad odsouzenými v domácím vězení devadesát, tj. na každou pobočku alespoň jeden. Kontroly jsou namátkové a nejsou schopné s naprostou platností zaručit, že pachatel je doma skutečně po celou nařízenou dobu, významnou roli zde hraje prvek náhody. Kdo zaručí, že po odchodu kontroly neodejde odsouzený ven, protože bude vědět, že kontrola již u něj ten den jednou byla? Probační úředníci musejí kontroly provádět často v noci nebo časně z rána, což pro ně samotné představuje potencionální nebezpečí. Navíc s nárůstem počtu odsouzených v domácím vězení se budou muset zvyšovat personální stavy probačních úředníků a tím i náklady probační a mediační služby. Lépe by situaci řešilo zavedení elektronických náramků.³⁷

Spolehlivější je dohled nad odsouzeným v domácím vězení pomocí elektronických zařízení (tzv. náramků), které snímají buďto pohyb osoby nebo její přítomnost v obydlí. Problémem je však skutečnost, že přestože trest domácího vězení mohou soudci ukládat již od ledna roku 2010, elektronické náramky zatím v provozu vůbec nejsou. Ministerstvo spravedlnosti vypsal již dříve tendr na jejich provoz, ale ten byl kvůli špatnému zadání ministrem spravedlnosti zrušen. V současné době zatím tedy neprobíhá ani výběrové řízení na provozovatele této služby, přestože se s tímto způsobem kontroly odsouzených celou dobu praxe počítá. Dle střízlivých odhadů budou elektronické náramky zavedeny nejdříve v roce 2014, spíše však ještě později.

³⁷ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

Přestože zavedení náramků bude zemi stát v řádu stamilionů, výhody tohoto způsobu dohledu nad odsouzenými jsou důležité, a to především dvě z nich.

První ohled je personální, kdy není nutno přijímat k PMS další úředníky v důsledku zvyšujícího se počtu odsouzených do domácího vězení a druhý faktor se dá nazvat jako výchovně-preventivní. Ten spočívá ve faktu, že odsouzený si je vědom toho, že je náramkem hlídán a je tak preventivně varován před možností pokusu obejít pravidel domácího vězení.

Dalším negativem, které je třeba zhodnotit před uložením trestu domácího vězení je, zda pro osoby žijící v obydlí s obviněným nebude jeho trest přílišnou zátěží. Některé komentáře k tomuto trestu totiž poukazují na okolnost zásahu do práv a svobod osob žijících ve společné domácnosti, neboť i tyto jsou trestem dotčeny. Domníváme se však, že se nejedná o natolik závažný argument, který by existenci či hojnost ukládání trestů znemožňoval je tento trest výborným způsobem, jak potrestat pachatele a přitom jej nechat pracovat a činit nápravu svého činu.

Při ukládání trestu domácího vězení je potřeba uvážlivě volit osoby, kterým bude daný typ trestu uložen. Jejich rodinné, sociální a také pracovní zázemí by mělo alespoň částečně usnadňovat odsouzeným jejich úlohu, tzn. příznivě na něj působit, aby podmínky výkonu plnili. Bez opodstatnění se naopak jeví ukládání tohoto trestu recidivujícím pachatelům nebo pachatelům trestných činů, u kterých je zřejmé, že pro ně daný trest nebude mít výchovný účinek.³⁸

Samozřejmostí je, že pokud odsouzený musí navštívit neodkladně lékaře nebo pokud se vyskytnou jiné neodkladné okolnosti, které znemožní, aby byl odsouzený ve stanovený čas na předepsaném místě, po předložení řádných dokladů (např. potvrzení od lékaře) je mu nepřítomnost „uznána“ a nenásleduje ze strany probační služby postih.

³⁸ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

Dle mého názoru je tento trest výborným řešením potrestání pachatele. Kdyby byly zavedeny elektronické náramky, bylo by jednodušší nad odsouzenými provádět dohled. A po zavedení tohoto druhu kontroly už nic nebrání tomu, aby se domácí vězení stalo plnohodnotným trestem, který má navíc skvělá pozitiva, jako nevytrhnutí odsouzeného ze sociálního prostředí. Tím mám na mysli, že musí chodit do práce a starat se o svoji obživu sám. Kdežto ve věznici má jistotu, že je o něj postaráno.³⁹

3.3 Obecně prospěšné práce

Trest obecně prospěšných prací je dalším alternativním trestem. Rozdíl oproti trestu domácího vězení spočívá především ve skutečnosti, že se jedná o trest, který byl využíván již dříve, než byla schválena novela trestního zákoníku 40/2009 Sb. Jedná se o trest, který může soud uložit v rozmezí 50 – 300 hodin, a to pachateli přečinu, jestliže soud uzná, že tento trest k nápravě pachatele bude dostačující. U mladistvých pachatelů se rozmezí uložených hodin snižuje na 50 – 150 hodin. Odsouzený je povinen spolupracovat s probačními úředníky při stanovování harmonogramu výkonu trestu a taktéž spolupracovat s organizací, pro kterou bude práci vykonávat.⁴⁰

I s tímto druhem trestu může být zároveň uloženo přiměřené omezení nebo povinnost, které má dále stimulovat nápravu odsouzeného.

Jednou ze základních podmínek při výkonu trestu obecně prospěšných prací je, že za vykonanou práci nesmí být odsouzený finančně odměňován, vzhledem ke skutečnosti, že je práce stanovena jako trest za spáchaný přečin a neslouží k výdělečné činnosti. Práce je zde vnímána samozřejmě nejenom jako trest samotný, ale také (a dalo by se říci především) jako prostředek nápravy. Odsouzený tak má šanci odpracovat svůj trest, a to ve svém volném

³⁹ Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/>

⁴⁰ Probační a mediační služba ČR. 2012c. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>)

čase, přičemž není odtržen ani od rodiny ani své vlastní práce. Za opodstatněných okolností může být odsouzenému krátkodobě výkon OPP „odložen“, např. v případě nemoci nebo vážných rodinných důvodů. Je zde však opět na něj kladena povinnost o důvodech informovat probačního úředníka a také organizaci, u které práci vykonává. Samozřejmostí je doložení potvrzení od lékaře apod. S probačním úředníkem je následně domluven termín opětovného nástupu k dalšímu plnění trestu obecně prospěšných prací. Práce musí být vykonána do jednoho roku od jeho uložení, do této doby se nezapočítávají doba pracovní neschopnosti či výkon trestu odnětí svobody.⁴¹

Trest vykonává pachatel v obvodu okresního soudu, kde má nahlášeno trvalé bydliště. V odůvodněných případech může soud umožnit odsouzenému vykonání práce v obvodu jiném. Toto je ze strany soudů umožňováno především v případech, kdy se má za to, že by vzhledem k povolání odsouzeného, jeho postavení v rámci obce apod. bylo nevhodné, aby byl trest vykonán v obvodu jeho trvalého bydliště.

Pokud odsouzený z jakýchkoliv důvodů bez řádné omluvy porušuje stanovená pravidla výkonu trestu obecně prospěšných prací, je na zvážení soudu, zda trest nezruší a neudělí odsouzenému namísto toho nepodmíněný trest odnětí svobody nebo domácí vězení. Způsob převodu trestu pak funguje na principu směny jedné neodpracované hodiny na jeden den trestu odnětí svobody či domácího vězení.

Výhodou trestu obecně prospěšných prací je fakt, že po odpracování stanovených hodin práci v rámci trestu se odsouzenému dochází k zahlazení odsouzení⁴². Tímto není odsouzený nadále stigmatizován záznamem v rejstříku trestů a jeho uplatnění v budoucím životě je potencionálně snazší než po vykonání trestu odnětí svobody, kdy trest zůstává v rejstříku trestů.

⁴¹ Probační a mediační služba ČR. 2012c. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>).

I tohoto druhu trestu se však vynořuje důležitých bodů, které musejí být před uložením trestu řádně zodpovězeny. Opět velmi podstatný je zde důraz na pečlivé zvažování osobnosti pachatele, zda svým dosavadním životem a zázemím zavdává oprávněné domněnky, že bude plnit uložený trest svědomitě a bez excesů. Vzhledem k tomu, že jde o trest, který je možno uložit pouze za přečin, odpadá úvaha nad ukládání tohoto trestu za závažné zločiny, nicméně stále je dobré zvažovat okruh činů, u kterých je přijatelné tohoto trestu uložit. A to nejen ve vztahu k pachateli, ale také k oběti činu či poškozeným. Zákon stanovuje, že trest obecně prospěšných prací nesmí být uložen pachateli, kterému byl již v posledních třech letech uložen, ale byl ze strany odsouzeného nedodržen a proto převeden v trest odnětí svobody. Jako podstatný bod ke zvážení se také jeví typ organizace, u které odsouzený práci vykoná.

Zákon stanoví, že trest obecně prospěšných prací spočívá „v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností“. Práce je tak vykonávána ve prospěch státu, obce, neziskové organizace apod.

Činnost Probační a mediační služby ČR u tohoto druhu trestu závisí především na dohledu nad odsouzeným, který je vykonáván skrze docházení odsouzeného na pobočku PMS, kde dochází k pravidelným konzultacím, dále PMS komunikuje s organizací, kde odsouzený trest vykonává.⁴³

Výhodou trestu je pak především již zmiňované neodloučení odsouzeného od jeho rodiny a přirozeného zázemí, následné zahlazení odsouzení, ale také by se zde dalo mluvit o pozitivním působení na osobu pachatele skrze pracovní činnost. Vězeňské prostředí bývá často kritizováno z důvodu nedostatku pracovní činnosti vězňů, kteří mají mnoho volného času,

⁴³ Probační a mediační služba ČR. 2012c. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>)

který není mnohokrát smysluplně využit. U trestu obecně prospěšných prací naopak dochází k situaci, kdy odsouzený nejenže nepřichází o své zaměstnání (pokud jej má), ale k tomu vykonává ještě další práci ve svém volnu. V případě, že práci nemá, jsou u něj posilovány pracovní návyky právě skrze trest.

Tento trest si myslím, že má velké resocializační účinky například u mladistvých jedinců, kteří jsou donuceni prací vykonat náhradu škody. Domnívám se, že aplikace trestu je vhodná například u činů, jako je posprejování budovy mladistvým. Pokud je za takovýto čin uložen trest obecně prospěšných prací, jedinec si může lépe uvědomit, že za každý čin, kterým poškozuje druhé, přichází trest, který však nespočívá pouze v odnětí svobody nebo uložení pokuty.⁴⁴

3.4 Zákaz vstupu na kulturní, sportovní a jiné společenské akce

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je druhým zcela novým alternativním trestem, který zavedl trestní zákon v platnost od 1.1.2010⁴⁵. Po tomto trestu bylo voláno již delší dobu, především v souvislosti s násilným chováním určitých skupin fanoušků na fotbalových zápasech.

S nárůstem diváckého násilí se ukázalo, že je potřeba zavést trest, který by znemožnil problémovým divákům návštěvu sportovních utkání a tím zabránil jednak jejich násilnickému chování v hledišti a zároveň chránil ostatní diváky, kteří se podobných aktivit neúčastní.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (dále jako „zákaz vstupu na akce“) může být uložen pachateli za úmyslný trestný čin, kterého se dopustil v souvislosti s návštěvou takovéto akce. Trest může být uložen až do výše desíti let. Opět zde platí stejná podmínka jako u trestu

⁴⁴ Probační a mediační služba ČR. 2012c. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>)

⁴⁵ Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>)

domáciho vëzení, tedy, že trest mûže být uložen samostatně, pouze pokud se má za to, že vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a osobě pachatele se jedná o trest dostatečný a není zde objektivní důvod k uložení trestu odnětí svobody, ať již podmíněně nebo nepodmíněně. Odsouzený má v průběhu trestu zákazu vstupu především dvě hlavní povinnosti: za první tedy nenavštěvovat zakázané akce a za druhé spolupracovat s probačním úředníkem.

Důležitou roli v tomto trestu, jak již výše uvedená povinnost napovídá, hraje Probační a mediační služba ČR, která dohlíží na výkon trestu zákazu vstupu na akce a stanovuje odsouzenému další povinnosti, považuje-li to za nutné. Probační úředník mûže odsouzenému uložit povinnost podrobit se programu sociálního výcviku a převýchovy nebo programům psychologického poradenství. Tyto programy mají působit na osobnost odsouzeného a příznivě působit na jeho budoucí chování. Podstatnější je však dle našeho názoru možnost stanovit odsouzenému povinné hlášení se na služebně Policie ČR v době konání akce, na kterou má odsouzený uložený zákaz vstupu. Dochází tak k bezprostřední kontrole, zda se odsouzený přes udělený zákaz akce neúčastní a nedochází-li tak k maření úředního rozhodnutí. V tomto bodě je také důležité podotknout, že jistá forma spolupráce je zde nutná i ze strany pořadatele akce, jmenovitě pořadatelské služby, která by měla být obeznámena s tím, kdo jsou osoby, které mají uděleny zákaz vstupu na jimi pořádané akce a kontrolovat, zda se tyto osoby na akce nedostavují. Vzhledem k tomu, že na většinu sportovních akcí se vchází přes turnikety, u kterých stojí pořadatelé, je zde velká pravděpodobnost, že v případě informovanosti pořadatelů se zdaří odsouzeného, který se pokusí zakázané akce zúčastnit, odhalit.⁴⁶

Po uložení tohoto trestu, je tedy důležitá součinnost odsouzeného s probační službou a zároveň probační služby s policií, pořadatelí akce a pořadatelí sociálních programů (má-li je odsouzený uloženy). Probační úředník taktéž v případech, kdy se jedná o trest uložený sportovnímu fanouškovy, spolupracuje „s pracovníkem Služby kriminální policie

⁴⁶ Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>)

a vyšetřování, který se zabývá problematikou diváckého násilí a působí v oblasti vyšetřování kriminality spojené s extremistickými projevy chování“. Tento trest tedy počítá s větší součinností různých složek, čímž se stává organizačně náročnější. Je důležité, aby se jednotlivé složky bezprostředně informovaly o případném neplnění povinností ze strany odsouzeného a aby byl jejich postup koordinovaný. Zároveň je u tohoto trestu zřejmá snaha působit na pachatele, na jeho osobnost, chování, ale s vědomím, že u daného pachatele vzhledem k povaze činu není nutné přímo udělit trest odnětí svobody nebo trest domácího vězení, protože jeho chování „selhává“ pouze v souvislosti s návštěvou určité akce. Účel trestu je tedy z velké části výchovný, kdy ukazuje odsouzenému následky jednání, kterého se dopustil na dané akci. Odsouzený je tedy postaven před možnost, že pokud chce chodit na určité akce, musí dodržovat jistá (všeobecně platná) pravidla. Pokud tato poruší, vstup je mu odepřen.⁴⁷

Vzhledem k tomu, že se tento druh trestu ukládá především za přečiny spáchané v souvislosti s fotbalovými zápasy, zmiňme zde situaci přímo z fotbalového prostředí. Odsouzený (fotbalový výtržník) je tímto trestem vyloučen z účasti na fotbalových utkáních, zároveň je také „odtržen“ od skupiny, se kterou na fotbalová utkání chodil, kterou zpravidla tmelí právě láska k domovskému fotbalovému klubu. Odsouzený nadále dochází do zaměstnání a jeho život je v podstatě nezměněn, až na povinnost hlásit se na útvaru PČR v místě bydliště v době konání zápasů a účastnit se psychosociálního výcviku. U fotbalových fanoušků je povinnost dostavovat se na služebnu policie velmi vhodná, neboť je všeobecně známo, že se radikálové z řad fotbalových fanoušků se svými oponenty střetávají nejen přímo na ochozech stadionů, ale především před nebo po skončení zápasů na odlehlých místech, kde dochází k soubojům mezi nimi. Po skončení trestu by měl být odsouzený schopen účastnit se dříve zakázaného fotbalového utkání bez excesivního chování.

⁴⁷ Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>)

V případě, že odsouzený neplní povinnosti mu trestem uložené a/nebo porušuje zákaz mu udělený, „páchá tak trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí s horní hranicí trestní sazby až tři léta.“⁴⁸. Odsouzený tak je stále na svobodě i po odsouzení, pokud se nedopustí porušení uložených povinností. Domníváme se, že i v tomto případě měla být uvedena stejná podmínka pro neuložení trestu, jako v případě trestu obecně prospěšných prací. U těch je stanoveno, že trest OPP nebude uložen pachateli, který byl již v posledních třech letech k OPP odsouzen, ale trest mu byl následně přeměněn na trest odnětí svobody nebo domácí vězení. Domníváme se, že se stejná podmínka měla být stanovena i u trestu zákazu vstupu. Pokud byl tento trest již dříve uložen a přeměněn, nedá se předpokládat, že by opakovaně splnil svůj účel lépe.

Trest zákazu vstupu mohli soudci udělovat od 1. ledna 2010, kdy vstoupila v platnost novela trestního zákona. První trest byl pak uložen 13. června a to se zákazem vstupu na sportovní zápas fotbalového klubu Slavia Praha na 2,5 roku, s uloženou povinností hlásit se na služebně Policie ČR⁴⁹. Jako příklad spojení trestu zákazu vstupu s dalšími tresty nám poslouží uložený trest, který udělil olomoucký krajský soud v únoru roku 2011. Hokejový výtržník dostal desetiměsíční trest odnětí svobody s podmíněným odkladem na dva a půl roku a k tomu ještě „dva a půl roku nesmí na žádnou sportovní akci, kde se platí vstupné“⁵⁰.

Kladem konstrukce tohoto trestu je skutečnost, že jej zákonodárci vytvořili tak, že je možné jím postihovat nejen chování přímo na dané akci, ale i chování „s akcí přímo související“. Dá se tak například ukládat i za přečiny, kterých se dopustili fotbalový fanoušci při cestě na sportovní utkání apod.

⁴⁸ Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>)

⁴⁹ iDnes. 2010. „První fotbalový výtržník dostal zákaz vstupu na stadion.“ Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/prvni-fotbalovy-vytrznik-dostal-zakaz-vstupu-na-stadion-pmk-krimi.aspx?c=A100613_204155_krimi_mad

⁵⁰ Šumperský a jesenický deník. 2010. „Krajský soud potvrdil šumperskému fanouškovi Chodurovi zákaz vstupu na sportovní akce.“ Dostupné na: <http://sumpersky.denik.cz/zlociny-a-soudy/krajsky-soud-potvrdil-sumperskemu-fanouskovi-chodu.html>

Tento druh trestu je však možné ukládat i pachatelům, kteří se dopustili přečinu v souvislosti s jinou akcí než sportovní, např. kulturní (návštěva koncertu) nebo společenskou (taneční zábava). Jeho uplatnění je tak poměrně široké a je jen na soudcích, v jaké míře jej budou využívat.

Jak již bylo uvedeno výše, nespornou výhodou trestu zákazu vstupu je jeho nastavení na výchovné působení na pachatele, aniž by byl vytržen ze svého rodinného a pracovního zázemí. Odsouzenému zůstávají všechny svobody s výjimkou možnosti účastnit se soudem zakázaných akcí. S tímto se pojí také otázka podstatně nižší finanční náročnosti trestu pro stát, než je pobyt odsouzeného ve věznici. Nedochozí ke stigmatizaci odsouzeného pobytem ve věznici a působení negativních vlivů spojených s vězeňským pobytem na osobnost odsouzeného, stejně tak jako potenciálně nepříznivého působení vlivu prostředí na sportovní či jiné akci. Za negativní stránku tohoto trestu můžeme v současné době považovat její neprověřenost v praxi, kdy zatím nejsou známa data, která by dokazovala úspěšnost působení tohoto trestu na odsouzeného. Dále se domníváme, že by mělo být vždy nařízeno odsouzenému, aby se hlásil na oddělení policie v době konání akce, alespoň zpočátku. Stejně tak by mohly být aplikovány i namátkové kontroly od probačních úředníků u odsouzeného, jako v případě domácího vězení. Toto by samozřejmě muselo být dojednáno s odsouzeným v rámci probačního plánu, kupř. ve formě jeho povinnosti v době zápasu zůstat doma.⁵¹ Metodou dozoru by pak mohly být (po jejich zavedení do provozu) opět elektronické náramky, které by monitorovaly přítomnost odsouzeného v obydlí v době konání zakázané akce. Tato varianta v současné době v zákonu uvedena není, přesto se domníváme, že by se jednalo o relevantní možnost dohledu nad odsouzeným, kdy by byl navíc dohled možný po celou dobu zápasu a v podstatě bez speciálních personálních požadavků. Probační služba by v tomto případě spolupracovala s provozovatelem systému, který by ji upozornil v případě, že by se odsouzený nenacházel v době konání akce doma.

⁵¹ Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>)

Až budoucí vývoj ukáže, nakolik je trest zákazu vstupu účinný a jaká je míra recidivy dříve odsouzených s tímto trestem. Podle mého názoru fanoušci různých například fotbalových klubů začínají vyvrávat a i na tento druh trestu. V poslední době se často v médiích slyší, že se tito fanoušci ze dvou zneprátených klubů předem domluví na určitý den a místo, kdy není zápas a uspořádají rvačku⁵².

Další formy trestů

V následující části se krátce seznámíme také s dalšími možnými druhy alternativních trestů, tedy trestů, které může soud uložit, ale nejsou spojeny s odnětím svobody nebo se dají uložit zároveň s trestem odnětí svobody.

3.5 Propadnutí majetku

Prvním trestem je propadnutí majetku. Tento trest může soud uložit vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a majetkovým poměrům pachatele. To platí v případě, odsuzuje-li se pachatel k výjimečnému trestu anebo je-li odsouzen za zvlášť závažný zločin, jímž si chtěl pachatel pro sebe, nebo pro někoho jiného získat nebo snažil se získat majetkový prospěch⁵³.

3.6 Peněžité trest

Soud může také jako jednu ze sankcí uložit peněžité trest, a to v případě, jestliže se pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal, nebo snažil získat majetkový prospěch. Trestní zákoník samozřejmě uložení tohoto trestu za daný trestný čin dovoluje. Trest může být také udělen za přečin, kdy vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu

⁵² Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolocenske-akce.aspx>)

⁵³ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §66

a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá. Jako samostatný trest může být peněžitý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Výměru peněžitého trestu stanoví soud v souladu s trestním zákoníkem. Sazba se určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a také k majetkovým poměrům pachatele. Peněžitý trest může být splacen v několika měsíčních splátkách. Soud peněžitý trest neuloží, je-li zcela zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacením peněžitého trestu se peníze stávají majetkem státu.⁵⁴

3.7 Zákaz činnosti

Jedním z trestů, které může soud uložit je zákaz činnosti⁵⁵ a to na dobu jeden rok a až deset let, dopustí-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností. Trest může být uložen samostatně a jen v případě, že trestní zákoník uložení tohoto trestu za daný trestný čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti daného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Tento trest spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje výkon určitého zaměstnání, povolání, funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis. Do doby výkonu trestu se započítává již období, kdy bylo pachateli před právní mocí rozsudku povolení odebráno. Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, hledí se na pachatele jako by nebyl odsouzen.

3.8 Zákaz pobytu

Zákaz pobytu⁵⁶ může být uložen soudem na jeden až deset let za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to zřetel na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti

⁵⁴ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §67

⁵⁵ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §73

⁵⁶ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §75

nebo majetku. Tento trest se nesmí vztahovat na místo, kde má pachatel svůj trvalý pobyt. Soud může uložit pachateli po dobu výkonu jeho trestu přiměřené omezení a povinnosti, směřující k tomu, aby vedl řádný život, a také mu uloží, aby v rámci svých schopností nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Trest zákazu pobytu spočívá v tom, že se odsouzený po dobu výkonu trestu nesmí zdržovat na určitém místě. K přechodnému pobytu na tomto místě v nutné osobní záležitosti je třeba povolení.

3.9 Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání⁵⁷ spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestné uznání a čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů. Trest může být uložen, odsuzuje-li se pachatel za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.

3.10 Ztráta vojenské hodnosti

Tento trest se ukládá pachateli, odsuzuje-li se za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody až na dvě léta.⁵⁸ Trest může být uložen vedle jiného trestu, jestliže to vzhledem k povaze trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Odsouzenému se po udělení trestu ztráty vojenské hodnosti snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína⁵⁹.

⁵⁷ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §78

⁵⁸ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §79

⁵⁹ Zákon č. 40/2009Sb. Trestní zákoník §79

3.11 Vyhoštění

Tento trest se ukládá pouze pachateli, který není občanem České republiky a to jako samostatný nebo vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnosti lidí nebo majetku anebo jiný obecný zájem. K přihlídnutí k povaze a závažnosti trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a vzhledem ke stupni ohrožení lidí a majetku nebo jiného obecného zájmu může soud uložit vyhoštění od jednoho do deseti let, ale i na dobu neurčitou.

Soud tento trest neuloží jestliže:

- nepodařili se zjistit státní příslušnost pachatele
- pachateli byl udělen azyl nebo jiná doplňková ochrana
- pachatel má na našem území povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí
- hrozí-li nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého byl vyhoštěn pronásledován za svoji rasu, etnickou skupinu, národnost, příslušnost k sociální skupině, náboženské nebo politické smýšlení, mučení či jinému ponižujícímu nelidskému trestu
- pachatel je občanem Evropské unie⁶⁰

⁶⁰ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník §80

4. Alternativní tresty v zahraničí

Srovnání trestního práva a trestní politiky jednotlivých západoevropských zemí není jednoduché. Každá země má svůj vlastní trestně právní kontext, který souvisí se sociálně-ekonomickou a politickou situací a zároveň historií dané země. S tím souvisí to, že ne všechna řešení a přístupy, které jsou úspěšné v jedné zemi, mají naději na úspěch v zemi druhé.

Ale ve srovnání zahraničních systémů trestních sankcí je situace jiná a zde již můžeme shledat menší odlišnost a nalézt mnoho podobných znaků. Tato podobnost je v jednotlivých zemích dána obdobným ideologickým základem trestních sankcí, trestně politickými cíli a povahou samotných sankcí.

Tato podobnost může být dále vysvětlena skutečností, že se v současné době v oblasti trestního práva potýkají moderní společnosti se stejnými nebo obdobnými problémy.

Celá Evropa zaznamenává vzrůstající míru kriminality. Částečně se nárůst týká tradiční trestné činnosti, jako je násilná trestná činnost, trestné činy proti majetku, drobná trestná činnost jako je vandalismus, dopravní trestná činnost – řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu, překročení povolené rychlosti, drogová kriminalita a s drogovou závislostí související trestná činnost, kriminalita životního prostředí, počítačová kriminalita, formy organizovaného zločinu – obchod se zbraněmi, obchod s drogami, obchod s dětmi a ženami, prostituce a trestná činnost související s patologickým hráčstvím. Tato trestná činnost stále ve větší míře přesahuje hranice jednotlivých států a začíná mít nadnárodní charakter.⁶¹

⁶¹ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

V souvislosti s nárůstem této trestné činnosti a novými formami kriminálního jednání, se ukazuje, že jednotlivé společnosti mají pouze omezené možnosti tento problém zvládat. V případě, kdy se nedaří těmto problémům efektivně čelit prostřednictvím preventivních opatření, je potřeba opět zaměřit pozornost na možnosti jejich řešení v rámci trestního systému.

Většina trestních zákoníků západoevropských zemí je stále založena na tradičním systému sankcí, ve kterém stále zaujímá dominantní postavení trest odnětí svobody a peněžitý trest. Další oblast sankcí tvoří podmíněný trest odnětí svobody, probace a tzv. bezpečnostní opatření, tj. tresty, které omezují či odebírají určitá práva či oprávnění pachatele. Tyto dvě oblasti sankcí nalzáme v trestních zákonících téměř všech evropských zemí. Vznikly na konci předminulého a začátku minulého století. Toto nové myšlenkové hnutí vedlo k zavedení a rozvoji speciálních opatření pro zacházení s mentálně nemocnými nebo zvláště nebezpečnými pachateli. V některých zemích vedlo ke vzniku zvláštního trestního zákona pro mladistvé, také přispělo k zavedení různých modalit podmíněného trestu odnětí svobody a vedlo k rozvoji peněžitých trestů. Toto hnutí zaznamenalo v průběhu posledních sta let velký rozvoj a dosáhlo pozitivních výsledků. V současné době se však setkáváme s některými cíli, které se splnit nepodařilo:

- a) nepodařilo se nebo se podařilo pouze částečně dospět k očekávanému snížení vězeňské populace a redukci počtu trestů odnětí svobody.
- b) pod vlivem Moderního hnutí byly tradiční systémy trestních sankcí založeny především na myšlenkách resocializace a nápravy.
- c) velký nárůst kriminality a trestů odnětí svobody výrazně zatěžuje činnost orgánů trestní justice jako je policie, státní zastupitelství, soudy a probační služba.⁶²

Tyto myšlenky se však v mnohých případech projevily v trestním právu mladistvých stejně jako v trestním právu dospělých jako idealistické.

⁶² Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

Povinná léčba ani jiné formy zbavení svobody neprokázaly, že mohou výrazně přispět k uskutečnění cílů nápravy. Byl zaznamenán spíše opačný výsledek

V oblasti legislativy bylo téměř ve všech západoevropských zemích učiněno množství kroků, které směřovaly k hledání adekvátní odpovědi na uvedené problémy. Většina těchto kroků byla zaměřena na reformu systému sankcí. V některých zemích (např. Francie, Portugalsko, Švýcarsko a Španělsko) tyto aktivity tvořily součást celkové reformy trestního zákoníků, v jiných zemích se reforma omezila pouze na systém sankcí jako takový.

Mezi důležité trendy patří rozlišování pachatelů, kteří se dopustili drobné trestné činnosti na jedné straně a pachatelů závažných trestných činů na druhé straně.

Trest odnětí svobody je více využíván u pachatelů závažných trestných činů a nebezpečných pachatelů, kteří jsou zpravidla odsuzováni k dlouhodobým trestům odnětí svobody. Na rozdíl od období 60. a 70. let, které se projevovalo snahou snížit dobu trestu odnětí svobody a vazby, se zde s touto tendencí již nesetkáváme.

Jednou z možností náhrady krátkodobých trestů odnětí svobody u většiny trestných činů menší závažnosti je zavádění a rozvoj trestů nespojených s bezprostředním odnětím svobody. Tyto alternativní tresty mohou být rozděleny na dvě základní skupiny. Obě mají společné, že pachatele plně nezavazují jeho osobní svobody, ale spočívají pouze v plném či částečném omezení některých jeho práv.⁶³

- 1) tresty, u nichž je podstatou omezení svobody pachatele, elektronické monitorování – experimentálně např. v Anglii a Nizozemsku, kontrola pachatele na svobodě – ve Francii a Itálii, dále sem patří peněžité tresty, které zasahují do svobody pachatele s nakládáním s jeho finančními

⁶³ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

prostředky. Stále v hojnější míře jsou užívány peněžité tresty odvozené od denních příjmů pachatele (tzv. denní pokuty).

- 2) „nápravná justice“ tresty, které usilují rovněž o pozitivní působení a pozitivní odborné vedení (neusilují pouze o trestní postih, tedy negativní omezení práv a svobod pachatele). Záměrem je konfrontovat pachatele s následky kriminálního jednání ve smyslu trestu, a také zmírnit následky spáchaného činu, odškodnit oběť či společnost a posílit odpovědnost pachatele k sobě samému a společnosti. Patří sem náhrada škody a kompenzace oběti, mediace mezi poškozením a obviněným (alternativní řešení sporu), účast pachatele na kurzech sociálních dovedností a dopravních kurzech zaměřených na prevenci jízdy pod vlivem alkoholu, probace (probační dohled) a dále trest obecně prospěšných prací.

Někdy mohou být obě skupiny kombinovány. V některých zemích (Francie, Norsko) zákonodárce umožnil současně ukládat alternativní trest s vězeňskou sankcí, což však v sobě nese jistý rozpor a v praxi vede ke kontraproduktivnímu účinku.

Zvláštním znakem nápravné justice je význam postoje pachatele. Smysl těchto trestů lze naplnit pouze tehdy, jestliže je pachatel ochoten se na jejich výkonu aktivně podílet. Z důvodu potřebné součinnosti pachatele je ve většině právních úprav jako předpoklad pro jejich uložení požadován souhlas pachatele. Dalším znakem je potřeba aktivního zapojení širší společnosti do procesu jejich výkonu.⁶⁴

Odtud také vznikl původ jejich označení – tresty (opatření) vykonávané ve společenství. Vyjadřuje to zásadní předpoklad jejich realizace, kterým je existence potřebného zázemí pro jejich realizaci

⁶⁴ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

a odpovídající infrastruktura, jež korespondují se specifickými požadavky a povahou těchto trestů. Zvláštní význam má v tomto ohledu především organizace zajišťující výkon trestu obecně prospěšných prací a instituce probační služby.

Obecně prospěšné práce bývají obvykle koncipovány jako trestněprávní sankce, kterou ukládá soud, protože byl spáchán trestný čin menší závažnosti a účelu trestu není nutno dosahovat odnětím svobody. Zákonná úprava se v mezinárodním srovnání různí a lze zjistit tyto možné úpravy:

1. obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody
2. obecně prospěšné práce jako alternativa náhradního trestu odnětí svobody za nedobytný peněžitý trest
3. obecně prospěšné práce jako soudem uložená povinnost při podmíněném zastavení trestního stíhání nebo při podmíněném odsouzení.

Pro používání tohoto trestu hovoří tři podstatná hlediska, a to:

1. represivní aspekt, tj. sankce, poskytuje možnost alespoň symbolického zadostiučinění,
2. punitivní aspekt, tj. v dnešní době stále výše ceněný volný čas je zkrácen pro účely trestu,
3. resocializace lze tímto druhem trestu docílit spíše než krátkodobým trestem odnětí svobody.⁶⁵

Rozvoj nových druhů trestů vykonávaných ve společnosti vedl v mnoha zemích k tomu, že vedle dvou základních oblastí systému sankcí, kterými jsou klasické tresty spojené s odnětím svobody a alternativní tresty vznikla oblast třetí – tzv. ambulantní opatření. V některých systémech ještě není tato třetí oblast skryta za podmíněným trestem nebo jeho obměnami, v některých systémech

⁶⁵ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

(Nizozemsko) jsou tato opatření oficiálně legislativně zakotvena a jsou vnímána jako samostatný nástroj řešení kriminality.

Hlavním cílem reformy trestní politiky posledních dvaceti let bylo především snížení počtu ukládaných trestů odnětí svobody. Při posuzování skutečného přínosu alternativních trestů se ale nesetkáváme s optimistickými výsledky. V oblasti konkrétních ustanovení se tyto změny projevily pouze v obecných formulacích, kterými soudci nejsou ve své rozhodovací praxi vázání. Výjimku představuje pokus v návrhu trestních zákoníků Francie, Švýcarska a Portugalska zrušit trest odnětí svobody na 6 měsíců a nahradit jej škálou alternativ nespojených s bezprostředním odnětím svobody. V konečné fázi nebyl tento návrh ve francouzském a portugalském parlamentu přijat.

To samé lze říci také o dalších alternativních trestech, které byly přijaty do trestních systémů většiny zemí. Ačkoliv závěry některých zpráv Rady Evropy s uspokojením konstatují, že od roku 1976, kdy byla vydána Resoluce „K alternativním opatřením k uvěznění“, bylo do jednotlivých trestních systémů zavedeno více než 20 alternativních trestů, při bližším posouzení jejich podstaty a způsobu aplikace dospějeme k méně uspokojivému závěru. Je zde patrná především skutečnost, že část těchto alternativ nepředstavuje náhradu za krátkodobý trest odnětí svobody, ale spíše alternativní formu výkonu. Periodická detence, částečná detence, víkendové vězení, uvolnění z výkonu trestu za účelem pracovní aktivity a podmíněný odklad zbytku trestu odnětí svobody zpravidla ve většině zemí představují způsob výkonu trestů odnětí svobody a nepředstavují tedy skutečnou alternativu k uvěznění.⁶⁶

Další alternativy k vězeňským trestům byly legislativně zakotveny se záměrem rozšířit možnosti trestního postihu pachatelů. Jejich

⁶⁶ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

praktická realizace je však velice omezená. Patří sem zákaz řízení motorových vozidel, náhrada nepodmíněných trestů odnětí svobody zabavením jednoho či více vozidel, které obviněný vlastní, zákaz držení střelné zbraně, odnětí povolení k lovu a zákaz získání povolení nového a zabavení zbraně, kterou obviněný vlastní nebo, kterými disponuje (byly do francouzského práva zavedeny v roce 1975). Ve většině zemí není tento druh trestů ukládán jako alternativa k trestu odnětí svobody, ale je užíván vedle něj a / nebo společně s peněžitým trestem. Ke stejnému závěru docházíme také v případě využívání dalších alternativ (pokárání či udělení důtky, odklad trestu, podmíněné či plné upuštění od potrestání nebo kompenzace oběti). Vliv těchto alternativ na pokles počtu vězeňské populace je doposud nepatrný.

Jiná situace je u trestu obecně prospěšných prací. Ze všech zaváděných alternativních trestů je tento jako jeden z mála ukládán ve větší míře. V mnohých státech se trest obecně prospěšných prací stal třetí neužívanější alternativou k trestu odnětí svobody a dostal se tak hned za peněžitý trest a podmíněný trest. Počet ukládaných obecně prospěšných prací se zřejmě bude i nadále zvyšovat. Mezi velice rozšířené tresty patří například ve Velké Británii, Francii, Nizozemsku. Je ukládán jako samostatný trest nebo jako zvláštní omezení uložené k podmíněnému trestu odnětí svobody. Trest obecně prospěšných prací je společně s tradičními alternativami, jako jsou peněžitý trest a podmíněný trest resp. probace jedinou sankcí, která výrazně přispívá ke snižování počtu ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody, tj. trestů v trvání od 3 do 6 měsíců, v některých zemích v trvání do 12 měsíců.⁶⁷

Teoreticky mohou být krátkodobé tresty odnětí svobody nahrazeny trestem obecně prospěšných prací nebo dalšími tresty vykonávanými ve

⁶⁷ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

společensví, které byly nedávno zavedeny - např. léčebné programy v polouzavřených zařízeních, ambulantní léčebné programy, kurzy sociálních dovedností nebo dopravní kurzy. S těmito teoretickými možnostmi náhrady krátkodobých trestů odnětí svobody jinými tresty či opatřeními vykonávanými ve společnosti se setkáváme např. v Portugalsku, Francii, Lucemburku, Nizozemsku, Velké Británii, Skotsku, Irsku, Německu, Norsku a Dánsku, kde mohou být užívány za srovnatelných podmínek, jež jsou uvedeny pro ukládání trestu obecně prospěšných prací.

Podíváme-li se na statistické přehledy aplikace trestů odnětí svobody v průběhu posledních deseti let a zaměříme-li se na údaje v zemích, kde jsou ve značné míře využívány tresty vykonávané ve společnosti, nesetkáme se bohužel s výrazným poklesem ukládaných trestů odnětí svobody a redukcí vězeňské populace. Ve Velké Británii a Walesu, ve Francii a Nizozemsku zaznamenal tento vývoj v průběhu posledních deseti let dokonce opačnou tendenci, totiž výrazný nárůst vězeňské populace.

Proč tedy tresty vykonávané ve společnosti jsou doposud užívány jako alternativa ke krátkodobým trestům odnětí svobody pouze v omezeném rozsahu?

Prvním důvodem je zatím nejasná a sporná formulace jejich podstaty a cíle. Mají být alternativní tresty viděny primárně jako trestní sankce, jejíž cílem je trest a odplata anebo by měly být zaměřeny především na rehabilitaci a resocializaci pachatele?⁶⁸

Justice a legislativa se ve většině zemí kloní k preferenci první možnosti, zatímco probační služba a další organizace zaměřené na práci s pachateli trestných činů kladou větší důraz na cíle pozitivního

⁶⁸ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

výchovného vedení, rehabilitace a resocializace pachatele. Díky těmto nejasným filosofickým východiskům, se kterými se v souvislosti s podstatou a účelem trestů vykonávaných ve společenství ve většině zemí setkáváme, jsou tyto sankce doposud vnímány jako alternativa, jež je podřízená skutečnému trestu - trestu odnětí svobody. To má za následek, že mnozí soudci, kteří by tyto tresty mohli ukládat, mají k jeho trestní povaze velice rezervované postavení. Nedostatečná důvěra v sankční postih trestů vykonávaných ve společenství a rostoucí tendence k stále represivnějšímu pojetí trestní politiky mají za následek, že orgány justice stále méně přijímají možnost ukládat např. trest obecně prospěšných prací nebo výcviky sociálních dovedností v rozsahu 240 nebo v některých zemích 360 hodin jako rovnocennou alternativu k trestu odnětí svobody v delším trvání než je doba jednoho, dvou nebo třech měsíců.

Další důvod je nedostatečné finanční zajištění a organizační infrastruktura k jejich realizaci. Nedostatečná infrastruktura přináší riziko, že výkon trestů vykonávaných ve společenství nebude dostatečně kontrolován a soudci v ně ztratí důvěru.

Třetím důvodem je to, že v případech především méně závažné trestné činnosti nebyly před rozhodnutím soudu vyžádány zprávy o sociálních poměrech a aktuální sociální situaci. Pachatelé, kteří byli postaveni před soud, neměli předchozí kontakt s probačním pracovníkem či příslušným poradcem a šance, že jim bude namísto krátkodobého trestu odnětí svobody, uložen některý z alternativních trestů se pak snižuje. V zemích, kde existuje institut rozhodnutí o vině bez účasti pachatele, prostřednictvím kterého je řešena většina trestních případů menší závažnosti, není v rámci tohoto zkráceného projednávání možné uložit např. trest obecně prospěšných prací, neboť nezbytnou podmínkou pro jeho uložení je zpravidla předchozí souhlas pachatele.⁶⁹

⁶⁹ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

Pouze ve Francii existuje od roku 1989 možnost, aby na základě žádosti soud (tribunál) mohl uložený trest odnětí svobody dodatečně nahradit některou z alternativních sankcí. Vzhledem k nedostatečné a nedůsledné legislativní úpravě a vzhledem k nechuti mnohých soudců znovu zvážit své rozhodnutí a přeměnit jej ve prospěch některého z nevězeňských trestů je však tato možnost v praxi užívána velice zřídka.

Další kategorie limitů a nedostatků se týká tzv. kontraproduktivních aspektů trestů vykonávaných ve společenství. Kontraproduktivními aspekty se rozumí skutečnost, kdy samotná existence trestů vykonávaných ve společenství přispívá k uložení vězeňského trestu. K tomu může dojít různými způsoby.

První způsob je postup, kdy vyšetřující soudci rozhodnou o uvalení či prodloužení vazby v případech, kdy to není nezbytně nutné. K tomuto rozhodnutí je mnohdy vede, že nechtějí využít žádného alternativního opatření a pachatele chtějí touto cestou za jeho jednání dostatečně postihnout.

Druhým způsobem je přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, ke které dochází v důsledku neplnění stanovených povinností při výkonu tohoto trestu ze strany odsouzeného. S tímto účinkem se setkáváme v případech, kdy nebyl trest obecně prospěšných prací uložen jako alternativa k trestu odnětí svobody, ale byl uložen namísto jiného trestu nebo v případech, kdy byl trest obecně prospěšných prací uložen současně s podmíněným trestem odnětí svobody.⁷⁰

Třetím způsobem, jak mohou mít tresty vykonávané ve společenství kontraproduktivní účinek je tzv. obrácený efekt nevězeňských trestů. Popularita těchto trestů a jejich široké přijetí ze strany společnosti mnohdy může svádět k jejich užívání v případech trestných činů, které byly

⁷⁰ Šcerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

původně postihovány jiným trestem nespojeným s bezprostředním odnětím svobody - např. peněžítým trestem, podmíněným trestem kdy bylo běžné postupovat cestou podmíněného či nepodmíněného upuštění od potrestání.⁷¹

⁷¹ Ščerba, Filip. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.

5. Průzkum názorů strážníků městské policie na alternativní tresty

Jako průzkum ve své diplomové práci jsem zvolila metodu dotazníku. Dotazník se skládá ze dvanácti otázek, které byly vypracované pro strážníky městské policie. U každé otázky byla možnost odpovědi zvolit mezi ANO, NE a NEVÍM. U druhé otázky odpovídal každý dle svých znalostí vlastní formou.

5.1 Metodologická východiska

Cílem průzkumné části diplomové práce je zjistit účinnost alternativních forem trestu oproti běžné vězeňské praxi, která je pro pachatele komplikovanější na nápravu a následnou resocializaci. Na dotazník odpovídali strážníci městské policie, kteří mají velké zkušenosti s problémovými spoluobčany.

Dotazník a hypotézy k němu jsem vytvářela tak, abych zjistila 4 základní věci, které jsem uznala za hlavní průzkumem zjistit. A to jaká je nejznámější alternativní forma trestu. Alternativní formy trestu je nutné ukládat jen za méně závažné trestné činy. Alternativní forma trestu je méně nákladná než trest odnětí svobody a má vyšší výchovnou funkci než trest odnětí svobody?

hypotézy

H1: Předpokládám, že nejznámější alternativní forma trestu je podle strážníků městské policie domácí vězení.

H2: Předpokládám, že podle strážníků MP by alternativní formy trestu měly být ukládány jen za méně závažné trestné činy.

H3: Předpokládám, že podle strážníků MP je alternativní trest méně nákladný než TOS.

H4: Předpokládám, že podle strážníků MP má AFT vyšší výchovnou funkci.

Průzkum byl záměrně zvolen a vypracován pro strážníky městské policie, kteří mají v praxi zkušenosti s problémovými spoluobčany. Dotazník vyplnilo celkem sto strážníků ve věkovém rozmezí od 25 let do 50 let. Ve složení byli muži i ženy. Průzkum jsem prováděla na služebně strážníků městské policie, kdy jim byl rozdán k vypracování vždy na začátku směny. Setkala jsem se strážníky všech čtyř směn.

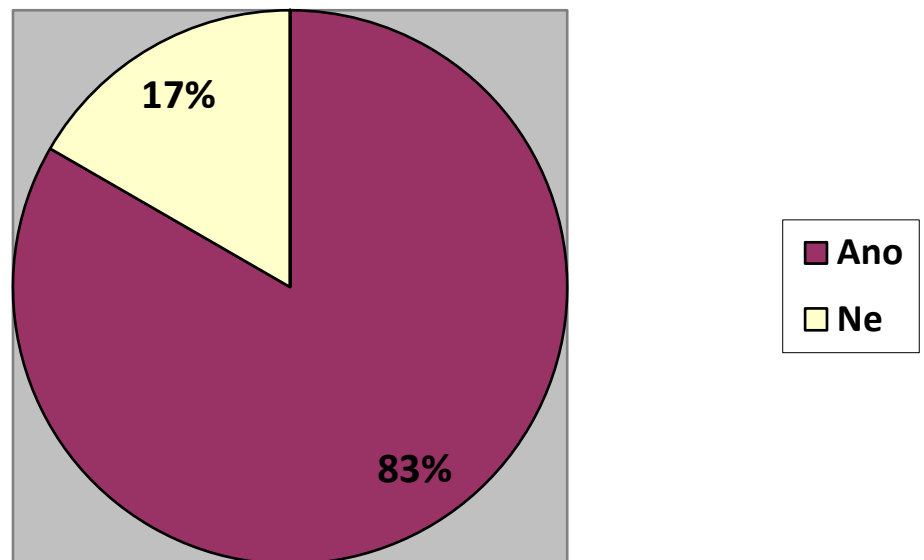
Otázky dotazníku

1. Souhlasíte s ukládáním alternativních forem trestů místo trestů odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
2. Jaké znáte alternativní formy trestů?
3. Je podle Vás alternativní trest dostatečným potrestáním pachatele?
Ano Ne Nevím
4. Myslíte si, že alternativní trest má vyšší výchovnou funkci než trest odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
5. Je podle Vašeho názoru vhodné udělovat alternativní tresty i za závažnější trestné činy?
Ano Ne Nevím
6. Myslíte si, že by alternativní tresty měly být udělovány pouze za méně závažné trestné činy?
Ano Ne Nevím

7. Myslíte si, že odsouzený vykonávající alternativní trest by měl být nějak viditelně označen?
Ano Ne Nevím
8. Souhlasíte s elektronickým monitorováním místo fyzických kontrol?
Ano Ne Nevím
9. Myslíte si, že je alternativní trest méně nákladný než trest odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
10. Jsou podle Vašeho názoru alternativní tresty vhodným řešením přeplněných věznic?
Ano Ne Nevím
11. Může podle Vašeho názoru alternativní trest více snížit opakování trestných činů než trest odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
12. Podporuje alternativní forma trestu k recidivě kriminálního jednání?
Ano Ne Nevím

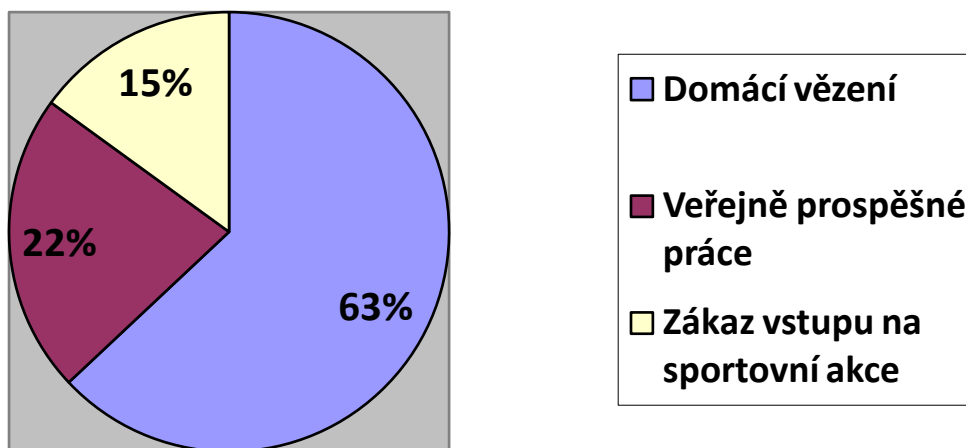
5.2 Analýza výsledků

Otázka č. 1. Souhlasíte s ukládáním alternativních forem trestů místo trestů odnětí svobody?

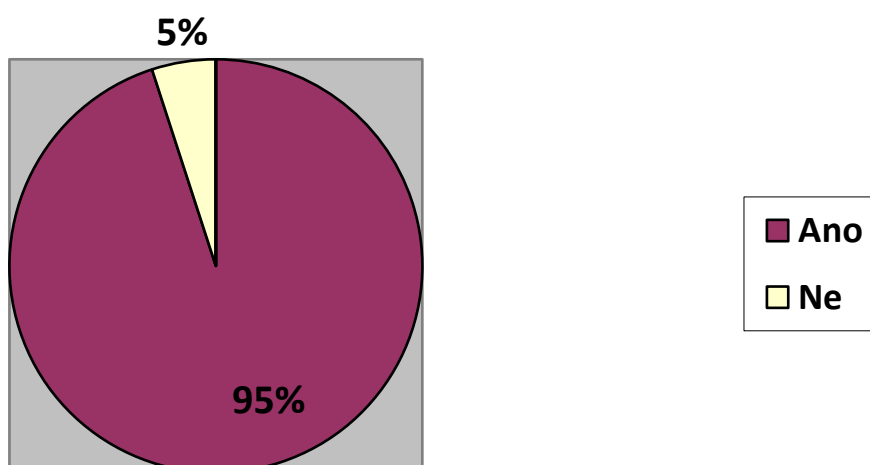
S ukládáním alternativních forem trestů souhlasilo 83% dotazovaných a pouhých 17% nesouhlasilo.

Otázka č. 2. Jaké znáte alternativní formy trestů?

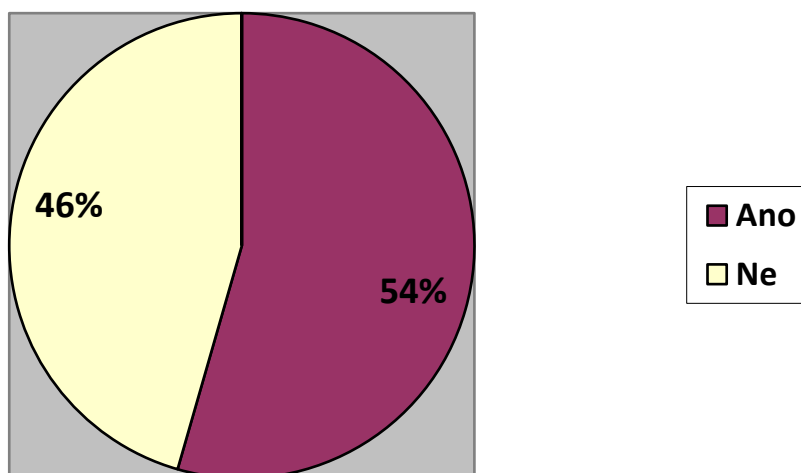
Nejznámější forma alternativního trestu je domácí vězení. Tu uvedlo 63% všech dotazovaných. Další nejznámější jsou veřejně prospěšné práce 22% a zákaz vstupu na sportovní akce uvedlo 15%.

Otázka č. 3. Je podle Vás alternativní trest dostatečným potrestáním pachatele?

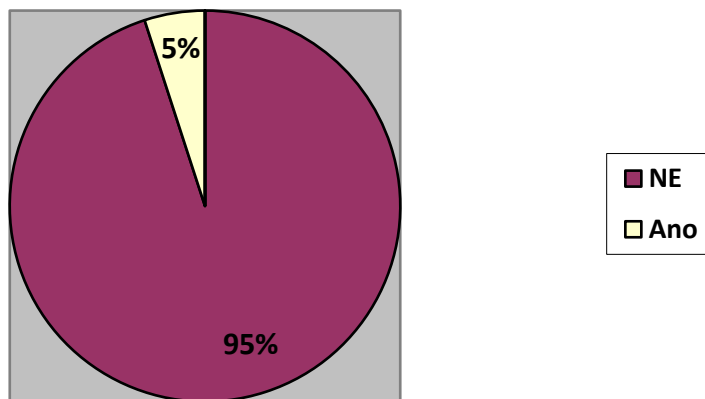
U této otázky si 95% dotazovaných myslí, že alternativní forma trestu je dostatečným potrestáním pachatele a pouhých 5% si myslí, že ne

Otázka č. 4. Myslíte si, že alternativní trest má vyšší výchovnou funkci než trest odnětí svobody?

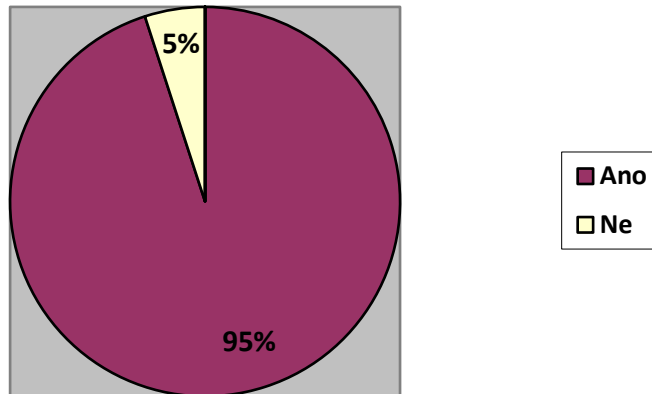
Alternativní tresty mají výchovnou funkci pouze z 54% názorů a 46% si myslí, že je výchovný více trest odnětí svobody.

Otázka č. 5. Je podle Vašeho názoru vhodné udělovat alternativní tresty i za závažnější trestné činy?

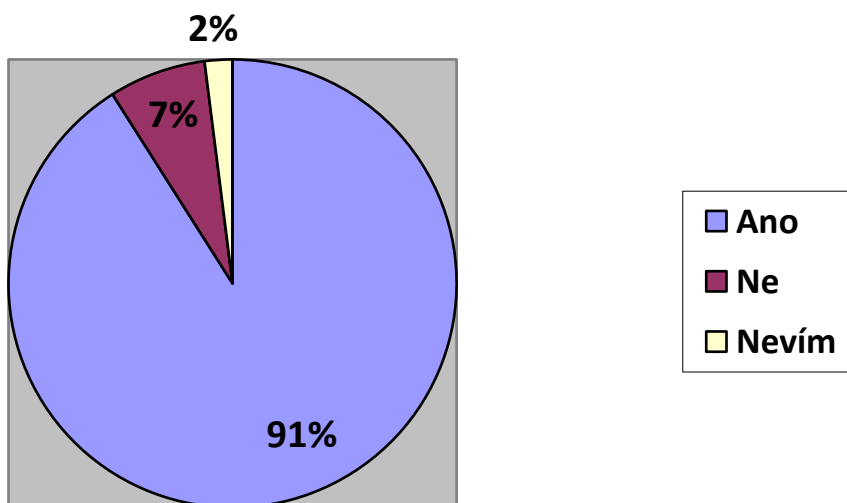
Tato otázka dopadla naprosto jednoznačně, 95% dotazovaných by neuložilo alternativní trest za závažnější trestný čin.

Otázka č. 6. Myslíte si, že by alternativní tresty měly být udělovány pouze za méně závažné trestné činy?

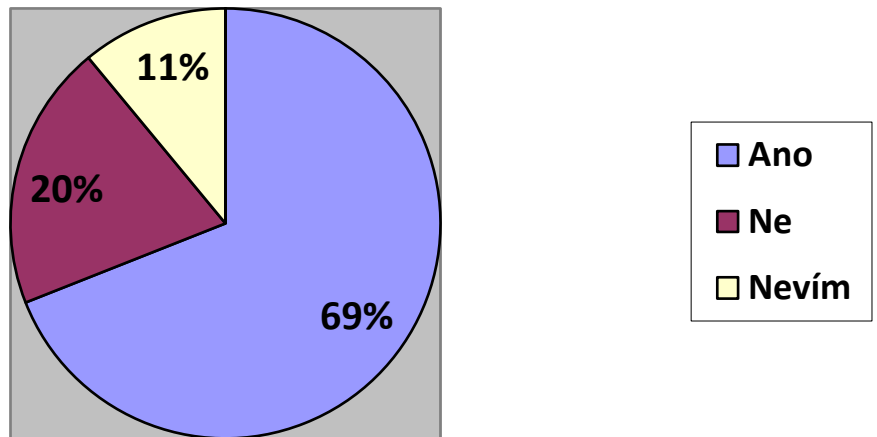
U této otázky se mi potvrdila soustředěnost všech dotazovaných nad otázkami, hlavně od předešlého dotazu. Opět se 95% dotazovaní se shodli, že alternativní tresty lze ukládat jen za méně závažné trestné činy.

Otázka č. 7. Myslíte si, že odsouzený vykonávající alternativní trest by měl být nějak viditelně označen?

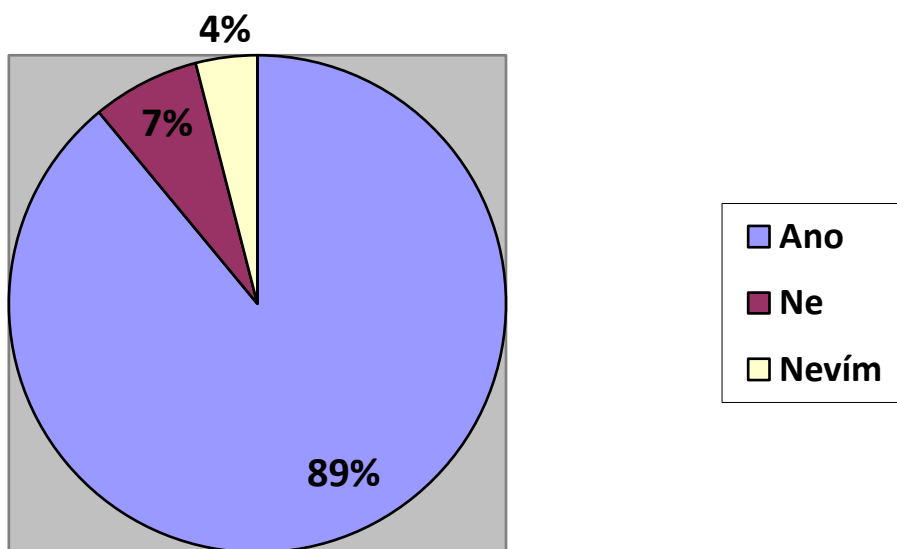
91% dotazovaných u této otázky uvedlo, že je třeba, aby odsouzený k alternativnímu trestu byl viditelně označen, 7% to neuznalo za nutné a 2% uvedla, že neví.

Otázka č. 8. Souhlasíte s elektronickým monitorováním místo fyzických kontrol?

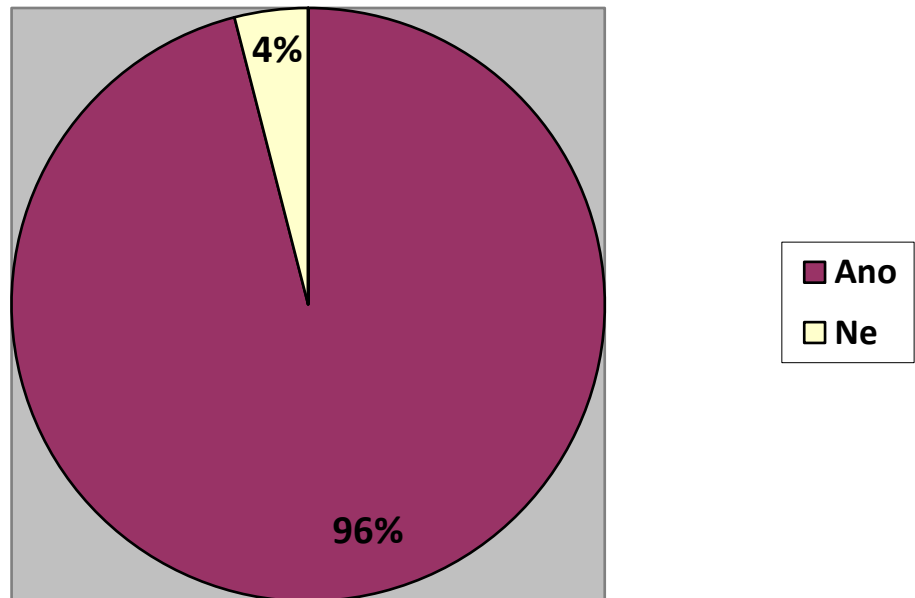
69% dotazovaných usoudilo, že elektronické monitorování je lepší. 20% si myslí, že je třeba osobní kontrola a 11% neví.

Otázka č. 9. Myslíte si, že je alternativní trest méně nákladný než trest odnětí svobody?

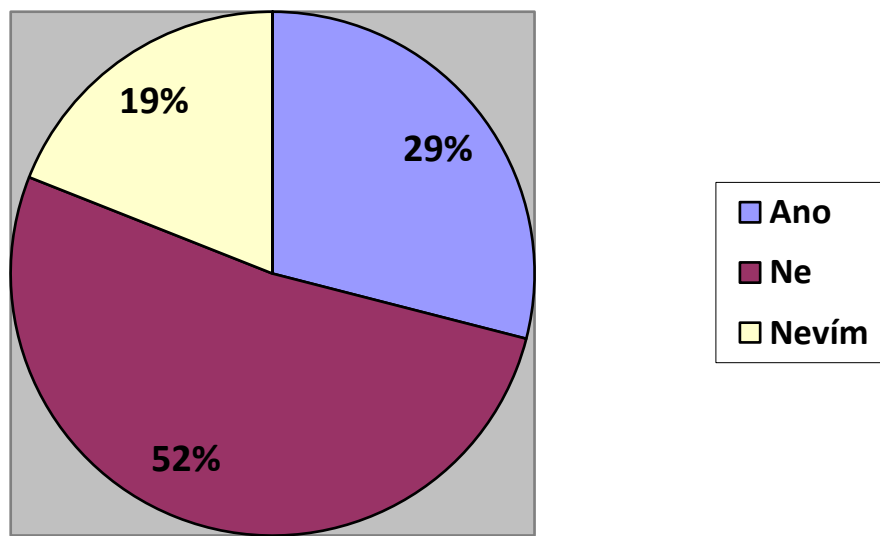
U této otázky 89% dotazovaných odpovědělo ano, 7% ne a 4% nevěděli.

Otázka č. 10. Jsou podle Vašeho názoru alternativní tresty vhodným řešením přeplněných věznic?

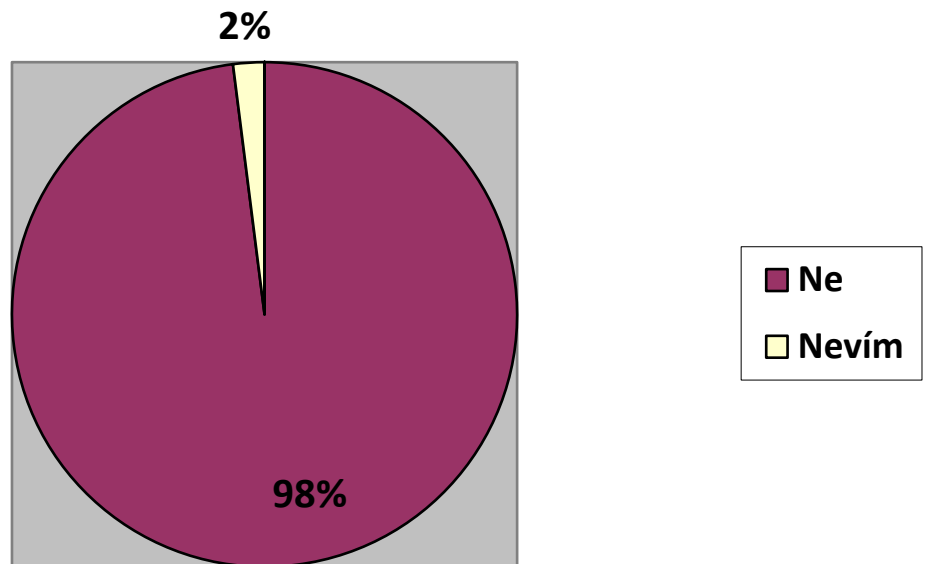
96% dotazovaných odpovědělo, že alternativní trest je vhodným řešením a 4% napsala, že není.

Otázka č. 11 **Může podle Vašeho názoru alternativní trest více snížit opakování trestných činů než trest odnětí svobody?**

U této otázky mi odpovědělo 52% dotazovaných, že alternativní trest nesníží recidivu ke kriminalitě oproti trestu odnětí svobody, 29% odpovědělo, že pomůže a 19% nevědělo.

Otázka č. 12. Podporuje alternativní forma trestu k recidivě kriminálního jednání?

Tato otázka dopadla zcela jednoznačně, 98% si myslí, že nepodporuje recidivu kriminálního jednání a 2% nevěděla.

5.3 Ověření platnosti hypotéz

H1: Předpokládám, že nejznámější alternativní forma trestu je podle strážníků MP domácí vězení.

Tato hypotéza byla **potvrzena**, 63% dotazovaných napsalo, že nejznámější forma trestu je domácí vězení. Nejčastější další trest byl veřejně prospěšné práce, které uvedlo 22% respondentů a jako třetí nejčastější byl zákaz vstupu na sportovní akce. Ten uvedlo 15% tázaných.

Potvrzení této hypotézy jsem očekávala. Dotazovaní strážníci ještě uváděli, že je hlavně nutné zavést kontrolu elektronickými náramky. Pak bude mít tento trest i větší hodnotu

H2: Předpokládám, že podle strážníků MP by alternativní formy trestu měly být ukládány jen za méně závažné trestné činy.

Hypotéza č. 2 byla také **potvrzena**. Všichni strážníci se shodli, že je opravdu nutné alternativní formy trestu ukládat jen za méně závažné trestné činy. Hlavním důvodem byla recidiva a nebezpečí pro společnost.

H3: Předpokládám, že podle strážníků MP je alternativní trest méně nákladný než TOS.

Hypotéza č. 3 byla rovněž **potvrzena**, 89% uvedlo, že je alternativní trest pro stát méně nákladný, než trest odnětí svobody. 7% napsalo, že není méně nákladný a 4% napsala nevím.

U této hypotézy jsem potvrzení také očekávala, strážníci uváděli, že je pachatel odkázán sám na sebe, musí se platit veškeré výdaje každodenního

života nejen na stravu tudíž je pro stát levnější. Když je zavřený ve věznici má postaráno o všechno.

H4: Předpokládám, že podle strážníků MP má AFT vyšší výchovnou funkci.

Tato hypotéza je **nepotvrzena**. Pouze 29% si myslí, že alternativní trest může snížit recidivní chování oproti trestu odnětí svobody a 52% uvedlo ne.

Nepotvrzení této hypotézy mě velmi překvapilo, Někteří strážníci uváděli, že při výkonu alternativního trestu mají příliš volnou ruku ve svém jednání a k recidivě je to nabádá. Jen malá část uvedla, že je alternativní trest více výchovný z důvodu nepříznivého vlivu spoluvězňů zavřené mnohdy za závažnější trestné činy.

Závěr

Svou diplomovou práci jsem psala na téma „Alternativní formy trestů v resocializační praxi“. Na začátku jsem se zaměřila na stručný popis právní úpravy, který s danou problematikou úzce stanoví. Bez stanoveného pojmu trestného činu a následně trestního řízení by nebylo odsouzeného a následného trestu.

Zavedení alternativních forem trestů je dle mého názoru výtečný prostředek potrestání viníků nejen z důvodu, že se uleví přeplněným věznicím, ale také díky příznivému vlivu na osobnost pachatele, který je odkázán ve svých každodenních záležitostech sám na sebe a nespolehat se, že je o něj postaráno jako ve věznici.

Kdybychom se vrátili zpátky do minulosti do jakékoliv doby, vždy by bylo okolo nás spousta problémových jedinců, kteří za své chování potřebují řádně potrestat.

Naše společnost má zákony se spoustou možností jak odsouzené za trestné činy trestat. Teď už se musí nad sebou zamyslet odsouzení a uvědomit si, proč tento trest dostali. A také zjistit, jestli se jim tento způsob života líbí nebo zda se sebou „něco“ udělají.

Resumé

Diplomová práce zaměřená na alternativní formy trestů se v první kapitole zaměřuje na vymezení pojmu trestného činu a jeho aktérů. Popisuje pojem trestný čin, zavinění, přípravu a pokus trestného činu. Také kdo je to pachatel a spolupachatel, obecné zásady pro ukládání trestu a co je to probační a mediační služba.

Druhá kapitola práce se zaměřuje na trestní řízení. Jaké jsou jeho stádia, základní zásady a popisuje strany trestního řízení před soudem.

Třetí kapitola popisuje všechny alternativní tresty, které podle našeho zákona je možné odsouzenému udělit a jak to v českém prostředí funguje.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na alternativní tresty v zahraničí.

Pátá kapitola popisuje průzkumnou část mé práce. V tomto případě jsem se zaměřila na formu dotazníku, které byly adresovány strážníkům městské policie.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké formy trestu se u nás mohou na odsouzeného uplatnit a jakým způsobem to očima strážníků městské policie má výchovný vliv na pachatele, se kterými se v běžné pracovní náplni setkávají.

Anotace

V diplomové práci jsem se zaměřila na zjištění, jaké alternativní formy trestů v českém právu máme a hlavní zjištění, jaká je po jejich aplikaci resocializace odsouzených. Zda má tato forma trestu výchovný účinek. Je to téma, které se stále u nás rozvíjí a je řešením přeplněných věznic. Práce se skládá z teoretické části a z průzkumu. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol a popisuje základní právní úpravu, trestní řízení, alternativní tresty a tresty v zahraničí.

V praktické části jsem se věnovala vypracování dotazníků, které jsem korespondovala strážníkům městské policie, kteří mají v praxi zkušenosti s odsouzenými po výkonu trestu.

Klíčová slova

Alternativní forma trestu, resocializace, domácí vězení, veřejně prospěšné práce

Annotation

In my dissertation I have focused on alternative forms of punishments in Czech law and mainly on a resocialization of convicted people after the application of these alternatives and if this kind of punishments has an educational effect on people. This is a topic which is still developing in Czech republic and it is a solution for overcrowded jails.

The dissertation consists a theoretical part and exploration.

Theoretical part has four chapters and it describes basic laws, criminal proceedings, alternative punishments and punishments applied abroad.

In the practical part of the dissertation I have dealt with elaborating of questionnaires from policemen who have experience with convicted people after they paid for their act.

Key words

Alternative forms of punishments, social rehabilitation, house arrest, community service

Prameny a použitá literatura

Zákony

1. 141/1961 Sb. O trestním řízení soudním (trestní řád). Dostupný na: <http://www.pracepropravniky.cz/zakony/trestni-rad-uplne-zneni> (ověřeno 1.2.2012).
2. 40/2009Sb. Trestní zákoník Dostupný na: <http://www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx> (ověřeno 1.2.2012).
3. 257/2000 Sb. Zákon o Probační a mediační službě. Dostupný na: <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/> (ověřeno 1.2.2012)
4. Ústava České republiky ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb. a 319/2009 Sb.
<http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>:
5. Listina základních práv a svobod Zákon č. 2/1993Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>:

Knihy

6. ČÁDOVÁ, J. 2010. „Domácí vězení není jen sankce, ale sociální práce.“ České vězeňství, č. 1, str. 17 – 18.
7. ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. Mezinárodní právo veřejné. Praha: C. H. Beck, 2008.
8. ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., SEDLÁČEK, V.: Sociální ochrana, 2. vyd., Praha, 1996
9. ČERNÍKOVÁ V., MAKARIUSOVÁ V. Úvod do penologie. Most: SPI, 1997,
10. HAKENBERG, W. Základy evropského práva, 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005.
11. JÍLEK, D., ELLER, O. Rukověť mezinárodního práva. Brno: IMS, 2006.

12. KEJDOVÁ M. Právo a bezpečnostní politika. Brno: IMS, 2001
13. KRAUS, B.; VACEK, P. K základním otázkám pedagogiky. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 1992, 75 s. ISBN 80-7041-600-9.
14. KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky. vyd. neuv. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-15-004-2.
15. KRAUS, B. Sociální pedagogika II, Brno: IMS, 2007
16. KRAUS, B.: Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
17. KRATOCHVÍL, V. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
18. KUČERA, Z. Mezinárodní právo soukromé. Brno: Doplněk, 1996.
19. KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005
20. OUTLÁ, V. a kol. Právo Evropské unie. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2008.
21. ŘEHOŘ, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Brno:IMS, 2008
22. SUCHÝ, O., VÁLKOVÁ, H. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. Právní rozhledy, 1996, s. 151
23. SUCHÝ, O., VÁLKOVÁ, H. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. Právní rozhledy, 1996, s. 152
24. ŠČERBA, F. 2011. „Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.“ Praha: Leges.
25. ŽATECKÁ, E. 2009. „Několik poznámek k alternativním trestům z pohledu nového trestního zákoníku.“ In Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, pp. 1043 -1053. 18.11.2009, Brno.

Internetové zdroje

26. Profit. 2011. „Domácí vězení: ušetřené miliony v nedohlednu.“ Profit.tyden.cz. Dostupné na: <http://profit.tyden.cz/clanek/domaci-vezeni-usetrene-miliony-v-nedohlednu/> (ověřeno 1.2.2012).
27. Probační a mediační služba ČR. 2012a. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>). (ověřeno 1.2.2012).
28. Probační a mediační služba ČR. 2012b. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni-2/>). (ověřeno 1.2.2012).
29. Probační a mediační služba ČR. 2012c. Dostupné na: (<https://www.pmscr.cz/obecne-prospesne-prace/>). (ověřeno 1.2.2012).
30. Šumperský a jesenický deník. 2010. „Krajský soud potvrdil šumperskému fanouškovi Chodurovi zákaz vstupu na sportovní akce.“ Dostupné na: <http://sumpersky.denik.cz/zlociny-a-soudy/krajsky-soud-potvrdil-sumperskemu-fanouskovi-chodu.html> (ověřeno 1.2.2012).
31. iDnes. 2010. „První fotbalový výtržník dostal zákaz vstupu na stadion.“ Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/prvni-fotbalovy-vytrznik-dostal-zakaz-vstupu-na-stadion-pmk-/krimi.aspx?c=A100613_204155_krimi_mad (ověřeno 1.2.2012).
32. iPravnik. 2010. „Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: http://www.ipravnik.cz/cz/aktuality/ap_1/pd_1/art_6526/rbsearchsource_articles/txtexpresion_trest/detail.aspx (ověřeno 1.2.2012).
33. Ministerstvo vnitra ČR. 2010. „Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.“ Dostupné na: (<http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>) (ověřeno 1.2.2012).
34. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966. Dostupný na: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/04_uvod/01_ICCPR.pdf (ověřeno 1.2.2012).

35. Šaštinská, Michaela. 2004. „Obecně prospěšné práce, jejich výkon a význam v českém trestním právu.“ *Justice*. Dostupné na: <http://trestni.juristic.cz/489620/clanek/trest3.html> (ověřeno 1.2.2012).
36. Gabrhelíková, Pavlína. 2006. „Přehled alternativních trestů a postupů.“ *Adiktologie*. Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/68/252/Prehled-alternativnich-trestu-a-postupu> (ověřeno 1.2.2012).
37. Vantuch, Pavel. 2009. „Tresty v novém trestním zákoníku.“ *Právní rádce*. Dostupné na: <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-39116660-tresty-v-novem-trestnim-zakoniku>. (ověřeno 1.2.2012).
38. <http://trestni2.juristic.cz/489620/clanek/trest3>
39. <http://www.spj.cz/opp/vykon/clanek02.html>
40. <http://www.drogy-info.cz/article/view/707/1/84>
41. <http://trestni2.juristic.cz/76185/CLANEK>
42. www.seminarky.cz

Příloha A

DOTAZNÍK

Dobrý den, právě jste dostali do rukou dotazník týkající se tématu alternativních forem trestu v resocializační praxi. Obsahuje 12 otázek, na které odpovídáte zcela anonymně a také samostatně dle vlastního názoru. Dotazníky budou nadále zpracovány pouze pro soukromou potřebu vypracování diplomové práce.

Děkuji za jeho vyplnění

1. Souhlasíte s ukládáním alternativních forem trestů místo trestů odnětí svobody?

Ano Ne Nevím

2. Jaké znáte alternativní formy trestů?

3. Je podle Vás alternativní trest dostatečným potrestáním pachatele?

Ano Ne Nevím

4. Myslíte si, že alternativní trest má vyšší výchovnou funkci než trest odnětí svobody?

Ano Ne Nevím

5. Je podle Vašeho názoru vhodné udělovat alternativní tresty i za závažnější trestné činy?

Ano Ne Nevím

6. Myslíte si, že by alternativní tresty měly být udělovány pouze za méně závažné trestné činy?
Ano Ne Nevím
7. Myslíte si, že odsouzený vykonávající alternativní trest by měl být nějak viditelně označen?
Ano Ne Nevím
8. Souhlasíte s elektronickým monitorováním místo fyzických kontrol?
Ano Ne Nevím
9. Myslíte si, že je alternativní trest méně nákladný než trest odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
10. Jsou podle Vašeho názoru alternativní tresty vhodným řešením přeplněných věznic?
Ano Ne Nevím
11. Může podle Vašeho názoru alternativní trest více snížit opakování trestných činů než trest odnětí svobody?
Ano Ne Nevím
12. Podporuje alternativní forma trestu k recidivě kriminálního jednání?
Ano Ne Nevím